

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bondesen
Mindeblade
om
N. M. Petersen

SMÅ MINDEBLADE

OM

N. M. PETERSEN

PROFESSOR I DE OLDNORDISKE SPROG
VED KØBENHAVNS UNIVERSITET

VED

N. W. T. BONDESEN

KØBENHAVN

OTTO B. WROBLEWSKI'S FORLAG

1891

København. I. Cohens Bogtrykkeri.

»Små mindeblade«, thi, hvad jeg har at berette, kan måske gerne henregnes til småting. N. M. Petersens betydning for efterverdenen, nemlig som videnskabsmand, ligger klar for alle, der kende noget til Oldnordisk sprog, litteratur og historie, og mange ville vistnok kunne bedømme denne betydning bedre end jeg. Jeg ønsker kun ved mindebladene at give nogle bidrag til at anskueliggøre denne mands personlighed, som på grund af sit tilbagetrukne liv og lige overfor fremmede noget tilsluttede og tilbageholdende væsen kun var ret kendt af sine nærmeste og de få venner, der stadig så ham i hans huslige kreds. Stoffet til disse mindeblade har jeg dels hentet fra min stadige og fortrolige omgang med ham, navnlig fra 1844, dels fra nogle papirer og optegnelser, han har efterladt sig. Han havde nemlig for skik at optegne, hvad der i øjeblikket på én eller anden måde bevægede ham, tanker, som faldt ham ind, eller som han fandt hos andre, og som han samstemmede med, bemærkninger ved, hvad han havde læst, o. s. v. Disse optegnelser opbevarede han mellem hverandre i en skuffe i sit skrivebord, og det morede ham ofte i ledige øjeblikke på må og få

at tage nogle af dem frem og gennemlæse dem, men under sin sidste sygdom, da han ikke formåede at arbejde, tilintetgjorde han en stor del af dem.

I »almennyttigt Dansk konversationslexikon«, udgivet af et selskab ved P. Larsen, findes en artikel om ham af cand. magist. C. E. Secher, der hørte til de få udenfor hans familie, som stadig havde adgang til hans huslige kreds. Den er skreven med varm kærlighed og sympathi af en mand, der forstod at skatte Petersen både som menneske og videnskabsmand, og er som alle Sechers arbejder meget pålidelig. Hvis jeg ikke fejler, har Petersen læst den, efterat den var trykt, og, om han end i sin beskedenhed har anset den for at være altfor anerkendende, har han aldrig omtalt, at der fandtes nogen urigtighed deri med hensyn til fakta.

Et par måneder efter Petersens død fik jeg på grund af mit nøje kendskab til ham anmodning om at skrive hans nekrolog; det kunde jeg dengang ikke påtage mig på grund af en hårdnakket koldfeber; nekrologen blev da, såvidt jeg véd, skreven af dr. Rosenberg. Siden den tid er over fjerdedelen af et hundredår henrunden, men endnu står P.s billede levende for mig. Skulde, hvad jeg har at meddele, synes nogle altfor ubetydeligt, bedes det undskyldt på grund af min kærlighed til ham; — for kærligheden bliver selv det ubetydelige betydningsfuldt.

NIELS MATHIAS PETERSEN,

født d. 24. Oktober 1791 -- død d. 11. Maj 1862.

Niels Mathias Petersen var en af de tre Fynboer, som Danmark har ære af, og som tildels virkede samtidig for Dansk sprog og literatur; de andre to vare, som bekendt, Rasmus Nyerup og Rasmus Rask.

I lang tid vidste Petersen ikke rigtig, hvornår han var født, thi i de ældre kirkebøger indførtes kun dåbsdagen, ikke fødselsdagen. Han må imidlertid senere have fået det at vide, thi han har selv skrevet på en lap papir: »jeg er født Natten mellem den 24. og 25. Oktober 1791«. Hans fader, Mathias Petersen, ernærede sig som landsbyskræder i landsbyen Sande- rum, hvor Petersen blev født; hans moder var Ane Kirstine Danielsdatter. Men, da han var 1 1/2 år gammel, kom han i huset hos en borger i Odense, Jakob Jörgensen, der var gift med hans kødelige faster Margrethe Pedersdatter. De havde selv ingen børn og modtog den lille dreng som deres egen, men, forat han ret skulde knyttes til dem, måtte han ikke komme hjem til sine forældre; disse så han derfor kun yderst sjelden og blev fremmed for sine søskende, som han først flere år senere så af og til på sine årlige rejser til Fyn indtil året 1849. »Hvor lidet man dog har af sig

selv,« skriver han. »De bløde moltoner, man tillægger mig, såvelsom mine øjne, som jeg tidt har måttet høre om, har jeg fra min moder. Fra min fader har jeg en sygelighed, gud være lovet! kun en legemlig. Han gik i mange år før sin død og så ud som et lig. Sjelden så jeg ham, da jeg jo som barn kom aldeles bort fra mine forældre, men endnu står hans ligblege indtærede åsyn for mig.« Hans plejeforældre havde brænderi og bryggeri og det dertil hørende gæstgiveri, men på disse steder færdedes Petersen ikke; selv flere år efter, at han var kommen i latinskolen, bestod hans læg i at bygge huse og sligt i den store sandkiste. Hans plejefader havde tjent alt, hvad han ejede, selv og var en meget velhavende, ja endog for sin stand rig mand; imidlertid mistede han, som så mange andre, ved pengeforordningen en stor del af sin surt erhvervede ejendom; han havde tusender liggende i sedler, som ikke vare udsatte, og hans sind forvandt aldrig dette tab. Begge Petersens plejeforældre vare af bondestand. Han siger om dem: »de levede i et særdeles lykkeligt ægteskab og vare begge de inderligst kærlige, retsindige væsener, han især mild, from og god, hun heftigere og stærkere. Min opdragelse i dette hus skylder jeg derfor alt, ikke blot livets ydre goder men alt det, som et godt eksempel kan meddele, og den retsindigste færd indprente. Min plejefader var den mest afholdende mand; hele hans vederkvægelse var hver aften i mørkningen en pipe tobak af en lang kridpipe og et glas af hans eget øl. Ud kom de kun én gang om året til hans broder, guldsmed Jörgensen, i fuld kisteklæders stads, og da måtte jeg med.«

Allerede som barn ytrede Petersen efter, hvad

man havde fortalt ham, og hvad han selv tildels kunde huske, en tilbageholdenhed, et slags menneskeskyhed, der måske var en følge af et melancholsk temperament men snarest dog af den enlige opdragelse, og dette, mente han selv, havde indvirket på hele hans liv. Både i skolen og senere som student skyede han selskab med undtagelse af de få venners, som han havde sluttet sig til.

Det var vanskeligt at få ham til at lære at kende bogstaver; det lykkedes kun ved at opfordre ham til at lære sine to yndlinge, to kattedræbninger, dem, idet man da gjorde ham opmærksom på, at for at kunne det måtte han selv lære dem først, men, da han begyndte at kunne læse, vakte hans læselyst hurtig, og han havde snart samlet sig et lille bibliotek af »viser, trykte i dette år«, og amnestuefortællinger, som en gammel mand gik omkring og solgte. Den bestandige læselyst vakte plejeforældrenes opmærksomhed, og det blev efter hans eget ønske uden nogen modstand fra deres side besluttet, at han skulde i latinskolen. Forberedelsen fik han hos en student, der holdt en simpel skole, men hans bekendtskab til fremmede sprog strakte sig kun til det Græske ord »historein«, som anføres i begyndelsen af Kalls verdenshistorie. Tidlig modtog han ogsaa undervisning i musik og forsøgte sig på forskellige instrumenter som violin, guitar, fløjte, men efter sin egen mening manglede han tilstrækkelig fint gehør til at kunne drive det til noget betydeligt; forøvrigt havde han ikke så lidt kendskab til musikteorien, hvilket vel for en del skyldtes hans omgang med Krejddal, der var matematiker men tillige en begavet musiker. Sin kærlighed til musik bevarede han til det sidste.

Vel bevandret i læsning, skrivning og regning og som hukommelsesværk i noget historie og geografi, kom han i 1801 i Odense latinskole. Otte eller fjorten dage derefter kom Rask i samme klasse men med flere forkundskaber. Ved skolens ombygning flyttedes klassen til gymnasiet, og her så han første gang Krejdal (en halvbroder til hans tilkommende hustru). Krejdal døde som adjunkt i Odense 1829. Han var upåtvivlelig en genial mand, og hans omgang har sikkert haft megen indflydelse på Petersen, der skattede ham meget højt, men han var næppe skikket til at læse med mer eller mindre uvorne skoledrenge; de drillede ham på mange måder og forbitrede hans liv. Hans ejendommelige udseende (han lignede et levende lig) bidrog vel også sit til at gøre hans stilling som lærer mindre holdbar. Alle, som kendte ham, måtte skatte hans elskværdige karakter.

Tonen i skolen var efter Petersens mening i det hele taget ikke god. Han beklagede sig ofte, når talen kom på hans skoleliv, over de drillerier, han havde været udsat for, navnlig på grund af sin klædedragt, med hensyn til hvilken der mere blev lagt vægt på varigt hold end på mode. Da han ikke vilde tage del i de sædvanlige skoleoptøjer og drillerier, rettede mod lærerne, fik han øgenavnet »den hellige«; i legene tog han derimod ofte og gerne del. »I skolen,« siger Petersen, »herskede rationalismen i højeste grad. Rask som forstandsmand forkastede christendommen, og fra ham lærte jeg at foragte fablerne i den. Men i ethisk henseende virkede dette aldeles ikke; vi glædede os kun over vor klogskab.«

I de sidste år af hans skoleliv sluttede adskillige af de sindigere disciple, som Rask, Klod, Krejdal,

Petersen og enkelte andre, sig nøjere sammen. Rask, hos hvem de oftere samledes, læste Islandsk med dem, og dels ved hans hjælp dels på egen hånd havde Petersen alt, før han forlod skolen, læst Heimskringla og de vigtigste sagaer, som dengang vare udkomne. Ved Rask førtes han således til Nordisk sprog og historie, medens egen tilbøjelighed drev ham til poesien, »der indtil hans livs aften var ham det højeste af menneskelig stræben og åndsytring«. Når de ikke læste Islandsk, diskuterede de i fuldt alvor Rasks plan: at drage til Nyseland og oprette en ny stat dér. I sine sidste skoleår skrev han mange vers, komedier og sligt. »Som student,« siger han, »førte jeg selskabsløshed med mig og var ganske ubehjælpelig. Jeg havde kun tanke for at studere, at sige på egen hånd, og at gå på komedie var min eneste adspredelse. Mine fornødenheder vare kun få, og jeg kunde få alt, hvad jeg behøvede. Til anden examen gik det kun dårlig; jeg besøgte kun i begyndelsen forelæsningerne og kunde ikke komme fra mine studeringer og tobakspiben, det eneste, hvortil jeg var forfalden. Kun kort, før jeg skulde op, begyndte jeg at læse og fik et dårligt »haud«; der står nok i examenslisterne, at jeg var syg, men det var kun examenssyge.« Han skulde studere theologi og hørte adskillige forelæsninger. Disse vare næppe af den beskaffenhed, at de kunde fængsle en ånd som hans; han studerede da på egen hånd theologi, og det er han på en måde vedbleven med hele sit liv igennem; blandt hans efterladte papirer fandtes en stor del af en synoptisk behandling af de tre første evangelier; han havde også skrevet en afhandling over Johannes-evangeliet, som han i de sidste af sine leveår tilintet-

gjorde, og talrige excerpter og småbemærkninger vise, hvor megen theologi han har læst, og hvor meget han beskæftigede sig med christendommen. Imidlertid droge dog andre studier ham snart mere og mere bort fra theologien, nemlig poesi, historie, filosofi (navnlig psykologi), Islandsk osv., og, skönt han et par gange besluttede at gøre sig færdig til at tage theologisk embedsexamen, skete dette dog ikke. »Denne tid,« siger han selv, »skylder jeg grundlaget for min dannelse men også min afsondring fra verden. Udsvævet har jeg i ingen henseende uden i grubleri og studering. Dette liv duede dog ikke; jeg tænkte aldrig på, hvad jeg skulde blive i verden; det førte min opdragelse med sig; jeg havde jo alt, hvad jeg behøvede, uden at agte penge for noget. Endelig sagde mine plejeforældre mig, at jeg snart måtte sørge for mig selv.« Gennem professor Nyerup fik han en huslærerplads i Østerhæsinge præstegård; den tid, han opholdt sig dér, var efter hans eget sigende den »törreste« periode i hans liv; i den frembragte han intet, digtede intet. Enkelte gange prædikede han, og folk hørte ham gerne. Da han var i begreb med at tage derfra til København for at tage embedsexamen, blev han ansat som lærer ved seminariet på Brahetrolleborg, hvor han forblev til dets nedlæggelse. De år, han tilbragte dér, fra 1815 til 1826, betragtede han som de lykkeligste i sit liv. I den fritid, hans embedsforretninger levnedede ham, var han meget produktiv. Alt i skolen havde han skrevet vers, Holbergske komedier, et ugeblad, som han sendte Krejldal o. s. v.; i studenterdagene, da han, som han selv siger, var udenfor verden, skrev han også vers, gjorde excerpter af alt det, som ved læs-

ningen tiltalte ham, og opskrev bestandig flere og flere udkast til påtænkte arbejder af alle slags. »På seminariet,« siger han, »digtede jeg atter: sørgespillet efter Schiller: Dimitri, cølibatet, en sonnetkrans over livet, et tragisk sangspil: den sorte død (som jeg i et mismodigt øjeblik tilintetgjorde, men hvis ide endnu synes mig tiltrækkende), Sigurd Jorsalafarer, der skulde være begyndelsen til en hel række dramer, nørresø (et stort lyrisk digt) o. s. v. Overalt var poesi min højeste attrå, og det er endnu min store sorg, at jeg ikke duede til at nå, hvad jeg vilde, at være digter, og at jeg ikke er fremtrådt og har vist mig som sådan, selv om det kun var af lavere rang. Denne poetiske higen har imidlertid havt betydelig indflydelse på alt, hvad jeg har frembragt, til det slette måske men også til det gode.« I året 1816 ægtede han sin ungdoms elskede, Sofie Magdalene Lund, en datter af sognepræst i Tommerup og Brylle Thorkild Lund. På et blad papir er der skrevet få år før hans død noget om denne hans eneste kærlighed; dér står: »når jeg stundom har tænkt på, hvad jeg nu egentlig har levet for og endnu lever for, så har det nok været for to ting: kærlighed til kundskab, til åndig beskæftigelse og kærlighed til min Sofie. Det har været min bestandige trang og lyst at forme, danne, skabe igennem ordet, at meddele andre, at tænke mig virkende på en større kreds og derved, i det mindste ved ét værk, om det end var nok så lidet, at vinde eftermæle. Det går mig meget nær, at jeg har måttet skrive så meget, og jeg ønsker selv nu i en så høj alder, at jeg måtte få fred og ro til at frembringe et eneste værk, hvorom jeg kunde sige: dette hører efterverden til. Min ulykkelige

skæbne har ført mig ind på sproggranskningen; min tilbøjelighed men ikke mine evner vilde have ført mig til noget højere, til poesi og historie. Og så er der især ét emne, som jeg hele mit liv igennem har gransket over: christendommen. Det er sørgeligt, at jeg hidtil ikke har kunnet og nu vel aldrig kan hengive mig ganske dertil. Dette tager jeg da med mig i graven; med det skal jeg komme gud nærmere og endelig engang komme for hans åsyn, thi salige ere de rene af hjærtet; de skulle se gud.

Min kærlighed til min hustru er så gammel, at jeg næppe kan huske dens oprindelse. Modtagelig har jeg naturligvis altid været for skønne former, og, hvad det indre angår, har jeg næsten aldrig dvælet ved virkeligheden men levet og svævet i idealet. Den beskyttelse, jeg ydede Krejdal, førte mig ind i hans hus, men det varede længe, før jeg kom ned i familien. Det første, jeg mindes Sofie, var, da jeg så hende i køkkendøren. Et andet minde er og vil altid blive mig levende, nemlig da vi, hver ved sin ende, bare et bord fra den ene stue ind i den anden, og vore øjne bleve hængende på hinanden, men, når det var, véd jeg ikke. Fra dette øjeblik af følte jeg, at jeg elskede. Verlin, som var forlovet med Avgusta Krejdal, hendes halvsøster, fortalte mig, at Sofie holdt af mig, og at jeg skulde skrive hende til, at jeg holdt af hende, og jeg tror, at jeg gjorde det. Vi omgikkes en tidlang som børn, der nærmede sig hinanden, og jeg kan tydelig mindes mange bitre timer, som jeg havde af skinsyge. Da jeg skulde rejse til København, véd jeg ikke, hvorledes det kom sig, at hendes moder besøgte mine plejeforældre. Jeg havde ikke kunnet tage afsked med hende, og, da hendes moder

gik, var jeg så dristig at levere hende en billet til hende, hvori jeg bad hende ikke at glemme mig. Moderen, en datter af v. Aphelen, en højst åndrig og tillige mandigstærk kvinde, studsede, men hun tog mod billetten. Hun beskyttede siden vor kærlighed og var nok det eneste væsen, der dengang forstod mig. Mine første skrifter skrev jeg også med den tanke, at, hvad virkning de end måtte gøre på andre, hun vilde glæde sig, jo mere jeg rykkede frem ad den vej. Faderen derimod, en ejegod mand, var aldeles af den gamle skole: ingen forlovelse, förend man kunde gifte sig. Han tillod vel forlovelsen, men, da jeg engang besøgte Tommerup, viste han mig endog i en pludselig heftighed ud af huset. Derpå fulgte et slags forvirret kvalfuld tilstand, som jeg, formodentlig fordi jeg ikke længere kunde holde det ud, ganske trohjærtig afbrød ved uden videre at gå til Tommerup, som om der intet var i vejen. Sofie ilede i mine arme; de andre studsede vel, men det gamle forhold trådte aldeles ind igen, som om der intet var passeret, og min svigerfader har siden den tid skænket mig sin kærlighed, som om jeg var et af hans egne børn. Således kan jeg vel sige, at kærlighed til én kvinde har fulgt mig gennem ve og vel i hele mit liv; intet andet billede har fyldt min fantasi, ingen anden hvilet i min favn. Så vist, som denne kærlighed er udødelig og, jeg kan måske sige, nu, da vore hår ere grånede, står for os i sin reneste form, så vist skulle vi mødes og endnu mere forklarede elske hinanden i udødelighedens rige. Hvilken indflydelse min Sofie har havt på min virksomhed, mine arbejder o. s. v., måske det engang kan blive mig levende i det enkelte; den var afgørende.«

Hun var en meget elskværdig og begavet kvinde, for sin tid mere end almindelig dannet og med en levende sans for alt åndeligt arbejde. Hende betroede han alle sine tanker og følelser, sit håb og sit mismod, og hun fulgte levende med det, der beskæftigede ham. Hun agtede og elskede sin ægtefælle højt og så op til ham med beundring men var dog heller ikke blind for hans småsvagheder og forstod at hævde sin selvstændighed i tanke og anskuelser; hun var ham en trofast livsledsagerinde til det sidste. I et digt, han gav hende om morgenen på deres sølvbrillupsdag, hedder det:

God morgen! mangan morgen klar som denne
 Du hilse end og hilse den med mig;
 Hvor få, hvor mange gud os end vil sende,
 Det siger intet, når jeg har kun dig.
 Og, når vi skilles, tro mig, mange dage
 Vi skilles ej; gud hørte, hvad jeg bad,
 At vi didhen, hvor alle skulle drage,
 Der elske ham, må også følges ad.

Dette ønske gik i opfyldelse. Efter en langvarig og smertefuld sygdom døde hun d. 27. Juli 1862 et par måneder efter hans død.

Da seminariet blev nedlagt, tog Petersen til København, skønt han kun havde lidt, at leve af, og livet i hovedstaden, selv i al tarvelighed, var betydelig dyrere end andetsteds i riget, men han indså godt, at, vilde han fortsætte sine studier, navnlig af fædrelandshistorien og Dansk sprog og literatur, måtte han have en let adgang til biblioteker og archiver. Hvorlidt han i tidligere tid end havde tænkt på sit udkomme, lærte han dog siden, hvortil hans hustru også hjalp ham, at blive en god økonom uden

nogensomhelst karrighed og at komme ud af det med, hvad han havde, og lige til sin død havde han ikke nogensinde været i gæld. Her i København begyndte han nu et meget flittigt og anstrengt liv men henledte også opmærksomheden på sig ved betydeligere arbejder, navnlig ved »sproghistorien« og »Danmarks historie i hedenold«. Om sproghistorien har han skrevet: »af min sproghistorie har Rask den fortjeneste, hvis det må anses for godt, at den blev til, at han uden tvivl med mig for øje fik prisspørgsmålet udsat, og at han for at sætte mig ind i sproget gennemgik med mig ord for ord og form for form begyndelsen af Skånske lov. Under udarbejdelsen hverken søgte eller fik jeg, — måske af for stor samvittighedsfuldhed, — nogen oplysning hverken af ham eller nogen, hvilket også kan ses af, at jeg ellers vilde have undgået adskillige fejl. Arbejdet er udelukkende i ét og alt mit eget. Efterat håndskriftet var indleveret, meddelte han som en af bedømmerne nogle bemærkninger til det.«

»Barfod mener i sine fortællinger, at min Danske sproghistorie er mit bedste arbejde, skrevet i min fulde manddomskraft. Det viser kun, hvor liden indsigt han har i det, han bedømmer. Arbejdets fortjeneste består i, at det er det første i det slags, men just som sådant har det sine store mangler, og min kundskab var dengang utilstrækkelig. Ved det Danske sprog havde jeg ikke andet hjælpemiddel end, hvad der fandtes trykt i Rasks skrifter, hvilket jeg så godt som muligt tilegnede mig. Det kan da enhver se. Men det var i sig selv ikke rigtigt, hvilket også Rask har bemærket i fortalen til sin

vejledning*). Arbejdet delte sig nu selv i det historiske og det sproglige. Det historiske vilde Rask næppe have taget med; for ham var det grammatiske alt. Ved dette havde jeg lært af ham, thi jeg så jo, hvorledes han arbejdede, at udtegne på et løst papir de grammatiske former efter deres afdelinger og efterhånden udfylde alle hullerne, indtil der var et fyldt schema. Således ere hans grammatikker blevne til. Men det var mig et skrækkelig kedsommeligt arbejde således at sammenstykke et slags grammatik. Jeg holdt det imidlertid ud, men det havde været mig så åndsfortærende (mig, som det altid har været en lyst at frembringe noget sammenhængende), at jeg, efterat arbejdet var endt, udbrød: »nu skal jeg da aldrig i mit liv give mig mere af med grammatik.« Det var også kun de almindeligste ord, som jeg på denne måde pillede ud. Ved det Norske gjorde jeg det samme, men det blev langt ufuldkommere. Det Svenske, hvor jeg slet intet havde at rette mig efter, og som var mig ligesom en ganske ny mark, tror jeg derfor er blevet det bedste. Opsøgning af de gamle bøger og deres titler, som er et blot flidsarbejde, er også kun en ringe begyndelse til et slags litteraturhistorie. Men arbejdet havde sine fortjenester; det viste en ny vej i sprogbetragtningen; det viste

---

*) Rask siger i fortalen om den Svenske udgave af sin større Islandske sproglære, at dér »den gamle og almen-nordiske sprogform ikke er så tydelig adskilt fra den Ny-islandske, som den vel burde været for med sikkerhed at kunne anvendes i dybere sprogundersøgelser (som hr. registrator Petersens fortræffelige Nordiske sproghistorie) og overhovedet som hjælpemiddel til studiet af de andre gamle Gothiske tungemål.«

et anlæg til noget, som ingen hidtil havde tænkt på, og, om end flere anskuelser af sammenhængen imellem Islandsk og Dansk vare forfejlede, så vare der igen andre selvstændige ytringer, som måtte føre til noget godt. Hvor lidet man den tid havde skön på et sådant arbejdes tendens, viser vel allerbedst Finn Magnusens anmeldelse deraf, der ikke er andet end en opregning af indholdet uden mindste anelse om skriftets ejendommelighed. Heller ikke var det let at få en forlægger dertil. Reitzel vilde ikke tage det. Gyldendalske boghandling tog det mod at få 100 daler til hver del. Da jeg første gang kom til Deichmann med det, udlod han sig vidt og bredt om, at slige populære behandlinger gav han sig ikke gerne af med (hvad andet kunde man vente af en abgedanket seminarielærer). Da jeg kom næste gang, efterat han havde havt det til gennemsyn, havde piben fået en anden lyd: det var et lærd arbejde (lidt respekt havde manden dog fået); af dem var der ingen afsætning; af slige ting kunde man næppe vente at afsætte mere end en snes eksemplarer. Det oprørte mig, såat jeg endelig efter at have hørt længe på ham sagde ganske kort: om han vilde eller ikke vilde; det var kun det, jeg ønskede at vide. Jo vist vilde han, da han jo fik omtrent, hvad trykningen kunde koste. Mig havde dette skrift bragt meget arbejde og i honorar 100 rbdlr, men jeg havde også havt megen glæde deraf, den usigelige glæde at øve mine kræfter. Gid jeg kunde få tid til at omarbejde det; nu kunde jeg gøre noget ud af det; især måtte det første om sammenhængen med Islandsk og, hvad dertil hører, ganske forandres. De sproglige afdelinger kunde betydelig forøges og blive

som en Gammeldansk grammatik. Det meste af det literærhistoriske måtte nu falde bort.«

Det var også Petersens agt i hans sidste leveår at begynde en cyklus af forelæsninger, hvori han vilde inddrage Svensk sprog og litteratur, og han modtog også materialier dertil af professor, dr. Carl Säve, men på grund af overanstrengelse så han sig ikke istand til at udføre den påtænkte forelæsning. Istedetfor måtte han indgive ansøgning til ministeriet om at fritages for forelæsninger i et år, hvilket blev bevilget. Til udgivelsen af Danmarks historie i hedenold bevilgede det kgl. videnskabernes selskab ham 1835 400 rdlr. sedler, af hvilke de 100 rigsdaler kunde udbetales strax og siden 150 rdlr. ved hver af de to følgende deles udkomst.

Under udarbejdelsen af disse tvende større literære arbejder og en del mindre, hvortil Petersens stilling ved gehejmarchivet fornemmelig gav anledning, var han også meget beredvillig til at give videnskabsmænd oplysninger fra archivet og gjorde dette, skönt hans indtægter vare små, aldeles uegennyttig, idet han ikke vilde modtage noget honorar derfor. Vedel Simonsen skrev fra Elvedgård d. 4. Februar 1842:

Velbårne hr. professor N. M. Petersen!

Deres velbårenheds sidste brev har vist, som sædvanligt, glædet mig overordentlig, da det indeholdt en del højst brugbare bidrag til mit under trykken værende arbejde, for hvis betimelige modtagelse jeg end ydermere må være Dem dobbelt forpligtet, men netop denne forøgede forpligtelse bliver mig også dobbelt trykkende, da D. vbhed så bestemt erklærer, at jeg hverken tør erstatte Dem

den fra Deres øvrige arbejder derved unddragne tid med penge eller (hvad jeg dog havde tænkt) med penges værd. D. vbheds maxime kan være meget rigtig, at De nemlig gör alt for videnskaben, intet for videnskabsmanden, men måske burde De dog også skåne Deres medmenneskers følelse en smule, og det kommer mig stedse for, som om De ved en så bestemt erklæring på en vis måde vilde tvinge mig til aldrig mere at turde tage min tilflugt til Dem eller med andre ord aldrig mere at turde finde understøttelse i gehejmarchivets netop for den videnskab, jeg dyrker, uundværlige skatte, thi, når jeg selv er i København, finder jeg stedse, at pladsen er besat af nogle få yngre og lykkeligere studerende, og at den indskrænkede lejlighed forbyder at modtage mig. Når jeg vil betale afskrivere på mine vegne, kan der i hele byen ingen dertil findes villig eller duelig, og, når endelig en af archivets egne embedsmænd i denne nød veivillig rækker mig hånden, så spærrer igunden dennes altfor vidt drevne delikatesse mig, skönt på den høfligste måde af verden, den sidste adgang til archivets brug ved at nægte mig på nogensomhelst måde at gøre gengæld for den, vel i videnskabens tjeneste men dog i en retning, jeg og ikke han selv har angivet, anvendte tid og möje, overladende det til min egen følelse, om jeg kan være ubillig nok til at gøre videre misbrug af samme. Har jeg fejlet, så overbevis mig med blidhed om min fejltagelsé! Jeg agter og elsker i Dem videnskabsmanden, skribenten, embedsmanden, mennesket og landsmanden; — måtte D. vbhd have grund til i det mindste i nogle af disse dele også at turde agte

mig og at overbære med mine mulige svagheder, thi jeg mener, at min bestræbelse for at udgive mine mangeårige samlinger för min död og at give disse för udgaven den störst mulige udvidning er såre undskyldelig, da jeg selv så ofte har erfaret, at slige samlinger, ihvor ufuldkomne de end i enkelte dele kunne være, dog stedse tjene efterkommerne til lettelse og vejledning, hvorhos de i trykken udgivne samlinger stedse have den fordel, at de ere tilgængelige for alle, da derimod de i biblioteker og archiver henliggende blot ere tilgængelige for de få af skæbnen begunstigede, som hændelsesvis komme over dem og derhos have lejlighed og erholde tilladelse til at benytte samme, thi den bebredelse, at forfængelighed og æresyge skulde være drivefjederen for opofrelsen af min tid, min flid og min formue ved disse samlings udgivelse behøver jeg vel mindst af alle at befrygte, da det skulde være et eget slags videnskabelig forfængelighed, der kunde slumre i henved 30 år og nu, efterat jeg allerede af ganske andre årsager (nemlig formodentlig på grund af mine stiftelser og legater, hvis hovedkapital allerede nu beløber sig til 15000 rdlr.) havde opnået, hvad den forfængeligste æresyge i min stilling kunde forlange, ja endogså mere, end jeg i min isolerede stilling igrunnen kan gøre brug af, netop nu skulde vågne i det øjeblik, hvor jeg alt stod med den ene fod i graven og ingen børn efterlader mig, som kunne dele denne dyrekøbte ære. Forlad Dem altså på, at det er nidkærhed for min videnskab og intet andet, der driver mig, og at jeg anser det offer for det største, man kan bringe på videnskabernes

alter, når man endnu på gravens rand vil udgive sine ufuldendte samlinger til efterslægtens nytte, uagtet man erkender deres ufuldkommenhed og altsaa forud véd, at, hvad der er godt deri, benytter efterslægten sig af uden at omtale, hvor de have forefundet samme, og, hvad der er slet eller mangelfuldt deri, vil være udsat for idelig revselse, da ingen i almindelighed tror sig at stå højere, end når han kan træde sin formand i støvet eller i det mindste stige op på hans skuldre for des bedre at kunne ses af sine samtidige, medens han skjuler den, på hvis skuldre han rider.

Hvad tabet angår, som gehejmarchivet ved udlån skal have lidt, og hvilket var mig aldeles fremmed ligesom endnu ubegribeligt, da er det vistnok i højeste måde at beklage, men, når intet udlån, helst af kopier og kopiers kopier, tør finde sted, og det indskrænkede lokale forbyder afbenyttelsen på stedet selv, så bliver jo archivets skatte en død kapital, som blot de ved samme ansatte embedsmænd kunne benytte eller til deres venner meddele. Tilgiv, hvis noget eneste udtryk i mit brev mod min villie skulde kunne fornærme enten Dem eller Deres højst agtværdige foresatte; jeg føler mig dem begge højst forpligtet, men mit sind er, desto værre, let bevæget, og det er denne sensibilitet, der har skaffet mig tusend glæder men også tusend sorger her i livet fremfor dem, hvis nerver ere af en sejere og mere hårdfast natur. Med rentekammerets archiv er jeg aldeles ubekendt; det vilde altså glæde mig, hvis D. vvhhd kunde skaffe mig at vide, fra hvilket år det kort over Odense og dens omegn, som i samme

opbevares, skulde hidrøre, og om det er gammelt nok til at have vigtighed for den periode, mine samlinger angå. Med største højagtelse, varmeste erkendtlighed og bedste anbefaling til fremtids velvillie undertegner

D. vbhds forbindtligst hengivne

Vedel Simonsen.

Han skrev dernæst d. 10. April 1842 til Petersen:

»En hoste, der i flere uger både ved nat og dag har bestræbt sig for at gøre ende både på mig og på mine literære bestræbelser, har hidtil hindret mig fra at aflægge D. vbhd min skyldigste taksigelse for den velvillige meddelelse af bidrag til Odense bys historie, der har kostet D. vbhd ligeså megen tid som möje. Denne taksigelse aflægges endelig her ved på den forbindtligste måde og af det erkendtligste hjerte, hvorhos De tillige ville tillade mig at bemærke, at, endskönt D. vbhd har frabedt Dem ethvert honorar for dette Deres möjefulde arbejde, vil De dog vist ikke formene mig at erklære Dem, at De har et charte blanche i min kassebog, som De, til hvad tid De vil, og med hvad sum De selv finder for godt, behageligst kan udfylde. Större erstatning står det ikke i min magt at tilbyde, idet jeg med sand højagtelse og vel fortjent erkendtlighed undertegner mig som D. vbhds forbindtligst hengivne

Vedel Simonsen.«

Han greb dog snart en lejlighed til på sin vis at gøre gengæld for Petersens arbejde for ham. Den 10. September 1842 modtog Petersen følgende brev:

»Med glæde har jeg sidste postdag modtaget D. vbhds i forening med hr. justitsråd Molbech foranstaltede udgave af Danske diplomer og breve, og, da jeg deraf ser, at fortsættelsen vil bero på, om den fornødne understøttelse kan opnås til dets udgivelse, tillader jeg mig herved at tilbyde et bidrag af 100 rdlr, hvortil anvisningen skal blive D. vbhd tilstillet, såsnart jeg forvisses om tilbudets antagelse, og ville D. vbhd derhos behageligst anse bemeldte tilbud ikke blot som en virkning af min interesse for at fremme alt, hvad der kan befordre fædrelandshistoriens klarere belysning, men tillige som et bidrag til afbetaling af den gæld, hvori jeg føler mig til D. vbhd for Deres velvillige understøttelse af mine bidrag til Odense bys historie og for al øvrig udvist velvillie.«

Tilbudet blev naturligvis modtaget, og de 100 rdlr udbetalte i Januar 1843.

Måske har hans ængstelse for at få noget honorar for sine videnskabelige tjenester for en del havt sin grund i frygt for, at folk ved at kræve sådanne af ham og betale for dem have havt til hensigt at hjælpe på hans små indtægter. En skrivelse fra ham, der måske for nogle kan have interesse, kan her finde en plads. Den er af 30. Januar 1843 og lyder således:

»Hr. justitsråd Molbech har i ordbogskommissionen foreslået, at jeg imod et passende honorar skulde påtage mig revisionen af afdøde professor Bredsdorffs udarbejdelse af bogstavet T. På dette forslag kan jeg ikke indlade mig. For det første går forslaget ud på, at jeg skulde udføre dette arbejde

mod honorar, men jeg skønner ikke ret, i hvilket forhold jeg derved måtte komme til at stå til de andre herrer medlemmer af kommissionen, der ikke arbejder for honorar, og jeg tør billig vente at blive stillet på aldeles lige fod med disse. Dernæst måtte jeg også ved at antage dette forslag påtage mig et ansvar for arbejdet, som jeg ikke vil have hvilende på mig; jeg måtte ikke blot sætte mig ind i hele ordbogens i mine tanker mislykkede eller i alt fald forældede form men også give denne mit bifald, hvilket jeg må anse for et åndeligt selvmord. Da jeg imidlertid indser, at det må være det kgl. videnskabernes selskab om at gøre så snart, som muligt, at få dette ulykkelige arbejde bragt til ende, så er jeg villig til hjemme hos mig selv på revisionen af bogstavet T daglig at anvende én eller to timer, eftersom jeg har lejlighed, forudsat, at de andre herrer medlemmer af ordbogskommissionen ville gøre det samme, og at arbejdet ikke uden fornødenhed bliver opholdt eller standset. Min revision vil da alene holde sig til artiklernes væsentlige indhold, og jeg håber, at en af de andre herrer da vil være opmærksom på alt, hvad der angår ordbogens ydre form, såsom ordningen, retskrivningen o. dl., hvormed jeg ikke kan befatte mig, fordi jeg anser disse ting for aldeles forføjede. Revisionen af bogstavet T vilde formodentlig på denne måde være endt inden årets udgang.« Dette er fremlagt og læst i ordbogskommissionen, men, om det er indført i protokollen, vides ikke. Siden er der ikke talt om denne sag.

Petersen vilde gerne, når han var færdig med et arbejde, som nogenlunde tilfredsstillede ham, have

dette trykt, men om honorarets størrelse brød han sig ikke. »Cølibatet« udgav han på eget forlag, og for at få trykt oversættelsen af Kleists forår, hvilket Rask, der besørgede udgivelsen, snurrigt nok, rettede til: »om foråret«, betalte han fem rigsdaler.

Det er først fra slutningen af den tid, da Petersen var registrator ved Gehejmarchivet, at jeg kom i nærmere berøring med ham, men jeg mindes godt fra min barndom, hvor glade vi børn bleve, når der i juletiden kom en indbydelse til at komme hen på Nørregade, hvor han dengang boede. Petersen havde megen kærlighed til børn, og han forstod godt at omgås dem. Dertil kom, at hans hustru var en fortræffelig værtinde. Når vi så kom derhen i juletiden, var alt liv og munterhed, og P. tog livlig del i det alt sammen. Vi skulde oplede vore småpresenter, og P. spillede på violin; — jo nærmere vi kom den gemte gave, desto mere spillede han fortissimo. Dernæst opførte vi scener af Holbergs komedier, som vi i forvejen havde indstuderet, legede ordsprogsleg eller gave tableauer, som de andre skulde gætte; jeg sad f. ex. med bare ben og havde min søster på skødet og karesserede hende; det betød »kærlighed uden strømper«. Siden dansede vi, og klokken blev over 12, før vi kom hjem med følelsen af at have havt en rigtig glad aften.

Hans liv var ensformigt; tiden, som blev tilovers fra arbejdet i gehejmarchivet, anvendtes til anstrengt studium. En times tid om eftermiddagen spadserede han, men under denne spadseretur vare hans tanker også beskæftigede med arbejdet. Sjelden var han i selskab hos familien; han havde ikke lyst til at gå ud, og han var i selskab også tavs og tilbageholdende.

Derimod så han gerne engang om ugen, Tirsdagaften, folk i sit hjem, navnlig sin svoger, højesteretsassessor Johannes Lund, og hans familie samt enkelte andre af familiens medlemmer og én eller anden gammel bekendt. Senere, navnlig efterat han var bleven professor ved universitetet, kom andre, som han var kommen i berøring med, også disse Tirsdagaftener, og blandt dem, der særlig vare ham kære gæster, og som også kom stadig, må nævnes daværende st. mag. C. E. Secher, professor Allen, Vigfusson og Svenskeren, dr. Carl Säve. De, som deltog deri, mindes vistnok med glæde disse aftener; alskens løjer og skemt lød da ved det tarvelige men rigelige aftensbord, og P. udfoldede da en del af det lune, det vid og den humor, som han var i besiddelse af, men som de, der ikke stode ham nærmere, vanskelig vilde have tiltroet ham. Den aften vilde han helt hvile fra det daglige arbejde, ønskede helst at undgå alvorligere videnskabelige samtaler, hørte gerne sang og musik og tog ofte selv del i sangen. Var der ungdom tilstede, og han holdt meget af ungdommen, dansedes der efter bordet til klaverspil, og endnu i sin høje alder dansede han stundom, med anstand og ikke uden gratie, en langsom eller Tyroler vals med. Søndagaften tilbragte han gerne hos sin svoger, efterat denne var bleven gift, og hans tre børn vare ham til megen glæde, navnlig det ældste, Helene.

Den 28. Marts 1845 blev han udnævnt til professor extraordinarius i de Nordiske sprog ved Københavns universitet med den normerede gage af 1200 rdlr men beholdt tillige 400 rdlr af de ham tillagte vartpenge, indtil han ved universitetet kunde oprykke i højere gage. Da dette embede blev ham tilbudt,

vægrede han sig først ved at modtage det. Han tyktes sig ikke værdig til det embede, som havde været genstand for Rasks inderligste higen; han mistvivlede om sine egne evner og kræfter; han var jo nu en ældre mand og som sådan mindre tilbøjelig til at begynde nogen ny virksomhed, så vel også helt klart de vanskeligheder, der vare at overvinde. Han måtte begynde fra bar bund og havde ikke udsigt til at få mange tilhørere, da de Nordiske sprog jo ikke vare et examensfag, og der i det hele kun vare få, som dyrkede dette studium, men, som han siger, »jeg blev på alle mulige måder dreven dertil. Lægen erklærede, at man ikke skulde bryde sig om min fortvivelse; alt det nervøse tøj vilde falde bort, når jeg først var det. Fra Engelstoft og Rosenvinge kom den bestemte erklæring, at, når jeg ikke vilde modtage det ledige professorat, vilde det ikke blive besat. Underligt, at jeg ikke blev gal. Endelig fandt jeg den forestilling: »det er guds villie; gör nu dit til at fuldkomme den.« Atter studering nat og dag og aldrig tilfredshed og glæde. Nu er jeg træt og længes efter, at gud skal forløse mig; hele mit liv har jeg levet i ham. Ske hans villie!« Hvad her er anført, har P. skrevet få år før sin død, og, skönt han jo efterhånden fandt sig mere hjemme i sin virksomhed, følte han sig dog aldrig tilfreds i den, og, da embedet som gehejmarchivar blev ledigt, søgte han det men fik det ikke, vel også af den grund, at man ikke kunde finde nogen til at være hans eftermand i professoratet. Man skulde jo have troet, at han både havde modtaget embedet med glæde og havde glædet sig over, at det blev oprettet, og det var ham vistnok også en glæde, at man ved at oprette dette professorat havde

gjort begyndelsen til at yde modersmålet dets ret, ligesom han havde den glæde for sin død, at oldsproget blev optaget som examensfag for filologerne, men hans tilbagetrukne liv gjorde ham enhver offentlig fremtræden pinlig. Dertil kom de store fordringer, han stillede til sig selv; han gik ingensinde på akkord med sine pligter. Han var tilvisse en meget flittig mand og skyede ikke anstrengende arbejder, men han var vant til at arbejde efter egen lyst og trang, ikke til at udføre bestemte arbejder til bestemt tid, men forelæsningerne måtte jo holdes til bestemt tid, og med hensyn til dem havde han heller ikke egentlig frit valg, da han jo måtte tage hensyn til, hvad der var mest nødvendigt og ønskeligt for tilhørerne. Han stolede ikke på sin evne til mundtlig at kunne til given tid udtrykke, hvad han vilde; derfor udarbejdede han størstedelen af sine forelæsninger meget omhyggelig og nedskrev omtrent hvert ord, han sagde. Der var derfor ingen fyldekalk i dem, og hver forelæsning kunde gerne siges at være færdig til trykkeriet, når den var holdt, således som tilfældet tildels blev med mythologien, men en forelæsning kostede ham megen tid og meget arbejde; han brugte til hver enkelt næsten halvandet trykt ark, og, når han så af ængstelse for ikke i tide at blive færdig havde udarbejdet omtrent hele forelæsningen, før han begyndte at holde den, havde hans arbejde tabt en del af det tiltrækkende, det havde havt for ham under udarbejdelsen. Forelæsningerne tyngede på ham lige til hans død, selv i det sidste år, da han efter ansøgning var bleven fritagen for at holde forelæsninger i et år, thi han var ængstelig for at få nogle færdige til den tid, da året var udløbet. I sin ansøgning om denne fritagelse

d. 27. September 1861 siger han efter at have omtalt sin sundhedstilstand og lægens opfordring til at lægge det arbejde, der mest trykkede ham, tilside: »når jeg betænkte, hvad der altid havde trykket, hvad der nu især trykker mig, så var det forelæserne.« Man kan da nok tænke sig, at han, der i sin beskedenhed ikke anså sig værdig til at være professor i de Nordiske sprog, kunde føle sig mindre tilfreds i sin stilling og føle trykket af dens besværligheder, hvilke han, om han havde modtaget ansættelsen i en yngre alder, næppe vilde have ladet sig afficere af.

Vist er det, at syg var han, da der handlede om hans ansættelse; han led af nervøse rystelser og stundom lettere krampetrækninger samt søvnløshed og følte sig meget ulykkelig. Selv troede han, at hans bolig, i hvilken der var en stue med grønt betræk, var skyld i hans ildebefindende; — det er muligt, at heri kan være noget sandt; hans stillesiddende liv med studering langt ud på natten var vel heller ikke det sundeste, men efter min overbevisning var sjælelig uro og ængstelse i anledning af professoratet den væsentligste grund til hans sygelige tilstand, og, skönt denne jo efterhånden bedredes meget, forlod den ham ikke ganske og kom, om end i mindre heftige anfald, igen lige til hans død, når hans sind foruroligedes i højere grad enten ved bekymringer eller ængstelser. Overanstrengelse på grund af det meget arbejde, der skulde udføres, gjorde naturligvis ikke tilstanden bedre. Navnlig skaffede hans literaturhistoriske forelæsnings og senere udgivelsen af »bidrag til den Danske literaturs historie« ham meget, ofte trættende og sløvende arbejde, f. ex. angivelse af bogtitlerne. Han havde havt mere lyst til at skrive en literaturhistorie end

at give bidrag til en sådan men mente, at disse først måtte gives. »Det gik ud på,« siger han, »at lade litteraturen i dens frembringelser gå forbi læseren i en sammenhængende historisk betragtning, men det kunde ikke antages, at flertallet af læserne kendte forfatterne og deres værker før 1800. De måtte altså, og det begge, fremstilles, og det enkelte belægges med bevissteder; hele titelvæsenet blev nødvendigt, og det hele fik udseende af at være samling. En lignende behandling efter 1800 vil jeg ikke gå ind på; dertil er stoffet for vidtløftigt. Indholdet er også nu så tilgængeligt, at, hvo der vil, kan forskaffe sig kundskab derom, og jeg selv er ked og træt af titelvæsenet, som her måtte blive uendeligt. En skønnere form er også en trang.« Hans samvittighedsfuldhed gjorde ham det til en nødvendighed tillige at gennemlæse meget, der i og for sig ikke kunde interessere ham.

Under hans sygdom i begyndelsen af 1845 kom jeg ham nærmere og stod fra den tid til hans død i fortroligt forhold til ham. Jeg havde hørt, at han var syg og ikke vilde se nogen, men jeg følte trang til at høre nærmere, hvorledes han havde det. At hans elskelige hustru bedre end nogen anden kunde støtte ham i enhver kamp, vidste jeg nok. Jeg gik da derhen en eftermiddag; hans hustru lukkede mig op og bad mig blive lidt hos hende; han selv gik op og ned ad gulvet i sit værelse ved siden af. Jeg kan ikke erindre noget nøjere om denne aften end, at jeg bestræbte mig for at være så livlig og underholdende; som muligt. Noget efter kom P. ind til os, takkede mig, fordi jeg vilde høre, hvorledes han havde det, bad mig blive og spise til aften med dem, og, da jeg gik kl. henved 10, erklærede han, at han havde havt

det godt den aften. Han trængte naturligvis til adspredelse; han havde altid megen sympathi for ungdommen og følte sig måske oplivet ved den unge students lysere syn på livet og ungdommelige kækhed. Fra den tid af kom jeg, tildels efter hans hustrus anmodning, oftere til ham under hans sygdom og søgte at adspredde ham, hvilket bedst lykkedes, når der var ét eller andet, som angik Dansk sprog og litteratur, jeg bad ham give mig besked om, eller jeg fortalte ham, hvad jeg for øjeblikket beskæftigede mig med i mit theologiske studium, men ofte fandt jeg ham så lidende, at jeg klart følte, hvilken kamp han måtte gennemgå for at opfylde de ham påliggende pligter og udføre sine anstrengende arbejder.

Da han fyldte sit halvfjerdsindstyvende år, og studenteforeningen gjorde et selskab for ham, var egentlig hans sidste sygdom begyndt eller i alt fald forberedt. Hans hustru havde i længere tid ikke været rask; et sommerophold på landet hjalp hende ikke, og selv kom han hjem derfra forknytt og lidende. Hans hustrus sygdom blev alvorligere; den blev også hendes helsot, skönt hun overlevede sin mand i flere uger, og denne sygdom skaffede hende megen lidelse. Han blev glad over studenternes indbydelse, thi al anerkendelse af de unge glædede ham især; dertil knyttede han håbet om, at den opvoxende ungdom skulde gå frem i det spor, han havde anvist, men på den anden side vilde han ikke forlade sin syge hustru. På hendes indstændige anmodning modtog han dog indbydelsen. Carl Ploug, der udenfor hans nærmeste kreds vistnok var en af dem, der bedst forstod at skatte ham som videnskabsmand og menneske, førte ham tilbords og bidrog meget til at gøre den aften til

et glanspunkt i hans liv. Carl Andersen fremsagde et digt til ham, og der holdtes taler af Gotfred Rode, Clemens Petersen, Svønn Grundtvig, V. Rode og flere, og P. var vel tilmode, men, da han efter bordet samledes i et sideværelse med de tilstedeværende af hans familie, var han igen nedtrykt og sagde til mig næsten med selvbekrejdelse: »jeg lader mig gøre stads af her, og Sofie ligger hjemme og plages.« Hun var måske langt mere end han selv glad over enhver hyldest, som ydedes ham.

Der udviklede sig hos ham en brystvattersot, og, skönt han ikke var sengeliggende uden få dage før sin død, plagede den ham meget. I hans sygdoms dage så jeg til ham så ofte, min tid tillod, men mine mange timeinformationer levede mig ikke megen. Han ønskede dengang ikke besøg uden af sine nærmeste, og, når enkelte fremmede kom for at spørge til hans befindende og fremkom med de almindelige trøstegrunde og opfordringer til tålmodighed, kunde han i øjeblikket blive noget heftig og pirrelig, men han var i virkeligheden både tålmodig og fuldt opfyldt af det ønske: »din villie ske!« Han frygtede ikke døden og var træt af livet, hvortil også bekymringen for Danmarks skæbne bidrog; det eneste, der holdt ham tilbage ved livet, var tanken om hans hustru. Efterfølgende lille vers med overskrift Novbr 1859 fandt jeg blandt hans papirer:

Gak til hvile, du mit trætte bryst;
 Hvil dig, stakkels hoved, du er mødig!
 Jorden har ej længer nogen trøst;
 Danmark selv er bleven overflødig.
 Dø, för Danmark dør, lad glemsels vover
 Dig og al din attrå skylle over.

En formiddag skaffede jeg mig en times frihed for at besøge ham. Det var ved frokosttid, og han sad ene ved bordet uden at nyde synderligt; hans syge hustru lå til sengs i værelset ved siden af, og døren til det stod åben. Efter hans opfordring gik jeg først ind til hende og satte mig ved hendes seng. Hun var meget bekymret for sin mand, håbede ikke, at han kunde komme sig, ligeså lidt som hun håbede det for sit eget vedkommende, og udtalte det ønske, at han først måtte gå bort. Derpå satte jeg mig ind hos ham; jeg var noget urolig på grund af to ting: Lobedanz havde anmeldt sidste del af hans »bidrag til den Danske literaturs historie« og, såvidt jeg erindrer, meget forarget sig over en ytring pag. 438: »tiderne skifte nemlig; der er en drikketid og en ædetid: Evald drak sig gennem livet; Oehlenschläger åd sig igennem.« Desuden var anden udgaves første del af »Islændernes færd ude og hjemme« udkommen; P. havde ikke selv besørget udgaven, og deri fandtes en tosset fejl, fremkommen ved uvidenhed eller skødesløshed. Jeg var bange for, at disse to ting i hans sygelige tilstand skulde virke skadelig på ham. Dette havde imidlertid ikke været tilfældet; han beklagede trykfejlen og smilede ad Lobedanz. Det var nemlig ingenlunde Petersens mening ved hin ytring at sige noget nedsættende om Oehlenschläger eller betegne ham som en frådser; dertil havde han, skönt han vistnok så Øs mangler, altfor stor ærbødighed for den store digter og mindedes altfor vel sin ungdoms begejstring for ham, da han sad oppe om natten for at læse Aladdin og Hakon Jarl. Han indså vel, at Øs opfattelse af nordens oldtid ikke var rigtig, hvad også Rask gjorde, der endog skal have sendt Ø. et

bebrejdende brev i den anledning, som aldrig blev besvaret eller påagtet af ham, men dette formåede ikke at formindske hans dybe beundring af den fremragende digterbegavelse; han indså vel også, hvorledes det var vanskeligt for Ø. som tidligere for Evald at have en bedre kundskab end den, han havde. Vi dvælede da kun kort ved disse emner, og dernæst sagde han: »jeg har idag talt længe med Sofie og ret gjort mig umage for at skildre hende* mit håb om livet efter døden og det salige liv, som vi da skulle føre.« Et par dage før hans død så jeg ham sidste gang. Han var oppe men meget lidende. Da jeg tog ham i hånden for at sige farvel, sagde han: »vi ere elendighedens børn«, og, da jeg dertil svarede: »men også nådens og kærlighedens«, sagde han med kraft: »tvivl ikke om, at jeg også føler det tilfulde.« De sidste to dage før sin død var han ikke altid ved fuld bevidsthed, og Søndag middag (kl. 3) d. 11. Maj 1862 døde han stille og rolig på sofaen i sit studereværelse; hans syge hustru var oppe og sad ved hans leje.

Han var en sjelden ren, sandhedskærlig og fintfølelse karakter, kunde måske let såres men glemte det snart igen, og han var overordentlig omhyggelig for ikke at komme til at såre andre. Alt råt og uhæderligt vakte hans levende mishag, og lige overfor lavhed og simpelhed kunde han blive i høj grad opbragt. Han satte idealet højt og slog aldrig af på fordringerne; han søgte aldrig sit eget hverken

i materiel henseende eller med hensyn til hæder og ære. Trods en berettiget selvfølelse, thi uden en sådan er intet menneske, der har noget værd, var han en af hjærtet ydmyg og meget beskeden mand, og det ikke blot, da han levede i dunkelhed, men også da han havde nået noget af den anerkendelse, som han i så høj grad fortjente. Og han var en trofast ven. Krejdal døde i 1829, og Rask mistede han 1832; begge døde jo i en forholdsvis ung alder, og han glemte dem aldrig; selv mange år efter blev han heftig bevæget, når talen faldt på dem. Navnlig var det ikke uden en bitter følelse, at han tænkte på Rask, fordi han, efter hans mening, var bleven uretfærdig behandlet og lidet tilstrækkelig påskønnet. Da Rask kom hjem fra sin store Indiske rejse, som han jo foretog sig under mange personlige savn for at erhverve så mange manuskripter og afskrifter til bibliotheket, som muligt, og hvis udbytte næppe endnu er helt udmøntet, kom ved hans avdiens kongen, efter sædvane — han vilde gerne imponere — farende hen imod ham og ytrede med barsk stemme, at de penge, der vare anvendte på rejsen, vare spildte. Kongen med det ejegode hjærte har næppe ment det så slemt, som ordene lode, eller har vel talt, påvirket af dem, der af mangel på forståelse af Rasks betydning eller af misundelse mente, at der var gjort for meget for ham, men på Rask, der var fuldt gennemtrængt af den gammeldags royalitet, gjorde disse ord et højst smerteligt indtryk, som det ikke var ham muligt nogensinde at forvinde, og det bidrog tilligemed mange andre krænkelser, han led, om just ikke til at forkorte hans dage så dog til at forbitre dem. På et blad papir har Petersen skrevet

noget om Rask, hvilket tilligemed et digt i anledning af hans død herved skal meddeles.

»Sorg er synd, o! jeg véd det, men hvo kan undgå sorgen? Den forædler sindet, og anledningerne ere så mange; hele livet fører dem med sig. Hvor tragisk var ikke Rasks liv. Den behandling, han måtte lide, de forfølgelser, han måtte udholde, fremkaldte en stemning, der nu blev modtagelig — for fantasibilleder tænker jeg. Det er sandt, at de handlede skammelig imod ham for de usle bogstavers skyld; spot og hån forfulgte ham, had og bagvaskelse. (Erfaring havde gjort mig klog, og, da det lod til at begynde ligervis, lod jeg sagen falde; med tiden vilde den dog sejre). Islænderne, som skyldte ham så meget, kastede undsigelsesbreve ind i hans bolig, og han tog i betænkning at gå ud om aftenen. Der var en sådan tid, men tilsidt gik det langt videre. Han troede, at hans forlovede vilde forgive ham; han troede, — engang, da jeg besøgte ham, forklarede han mig det, — at man havde gjort flere forsøg på at brænde ham inde. I hans sidste bolig plagede klaverspillet underneden ham; han troede, at, når han skiftede sted i sit værelse, flyttede de klaveret underneden for at drille ham, og han greb en stor prygl, som han havde anskaffet sig, og bankede med den yderlig ophidset i gulvet. Det var en tung tid. Selve den grundigste studering forstyrrer hjernen, — og man skulde ikke sørge?«

De tre (ved Rasks død).

I tidens årle morgen fødtes de;
 I ungdoms uskyld sås de sammen leve,
 Og, om end rummet fjerned vidt de tre,
 I tiden uforandret ét de bleve.

Men Fantasmus, for mild og høj for jord,
 Først hæved sig på støvfri æthervinge.
 Til lysets blå, sit rette hjem, han fór,
 Og engle høre nu hans orgel klinge.

Og for at åbne sandheds lukte grav
 I grublen dag og nat forstanden leved,
 Sig selv opofrende, til hjærtet tav,
 Og lys — så var han — op til lyset svæved.

Nu følelsen forladt og ene går;
 Af længsel mat, den sukker sig til døde
 Og får ej lise, før påny i vår
 De atter salige hverandre møde.

Thi samles ville de igen så vist,
 Som ånder evig mod sit udspring hige,
 Og, hvad her adskilt gik, skal vorde hist
 En genius i himlens lyse rige.

Det er vel overflødigt at bemærke, at han ved fantasus tænkte på Krejdal, ved forstanden på Rask og ved følelsen på sig selv. Han satte begge vennerne et værdigt minde i deres levnetsløb, som han skrev.

Hans omhu for ikke at såre nogen kom i strid med hans sandhedskærlighed og videnskabelige samvittighed i anledning af Finn Magnusens: »Runamo og runerne«. Han mente at kunne forsonde de forskellige hensyn ved at efterlade sig en grundig kritik af F. Magnusens skrift; dette gjorde han i slutningen af August og begyndelsen af September 1843, altså för end Worsåes skrift: »Runamo og Bråvallaslaget« udkom 1844. Skönt forhandlingerne om Runamo nu have tabt deres interesse, og skandalen næsten er

glemt, kunde det måske dog have interesse, at et lidet uddrag af afhandlingen meddeles.

Finn Magnsens Runamo og runerne.

Det er sørgeligt at tænke, hvor mange kræfter her ere spildte, hvor mange års granskninger der ere anvendte til at frembringe et resultat, som er aldeles forfejlet.

Men, sørgede jeg over dette, forstemte denne igrunden mig fremmede sag mig således, at jeg en tidlang ikke var istand til at arbejde, fordi den førte min tanke hen på elendigheden af de menneskelige ting, så måtte denne sorg blandes med nogen harme, da jeg så, at forfatteren ikke desmindre higede efter den ydre anerkendelse, som da også blev vunden. Værket udgik ligesom *antiquitates americanæ* (hvis resultat slet ikke var noget nyt og i det højeste kunde affattes på nogle få blade) i sin store udspilede form til Evropas lærde selskaber som et hovedværk, der, uagtet sin hele hule tomhed, havde bragt videnskaben langt fremad, og man får nu gode venner til at støde i basunen, medens de, der i sandhed elske videnskaben, sørge over dens misbrug, og de virkelig kyndige hos sig selv le over forfatterens indskrænkede evner.

Forfatteren troede at have gjort en stor opdagelse, da han faldt på at forklare alt, der ikke lod sig læse, som binderuner, der tillige havde noget vist magisk ved sig. Mine, rigtignok tilbageholdne, indvendinger derimod, som jeg ærlig meddelte mundtlig, strax da jeg så ham greben af denne raptus, nyttede ikke, og det aldeles faktiske, at han dog

på denne måde havde vundet en opløsning af Ruthwelindskriften, som var aldeles forfejlet og grundfalsk, var ikke istand til at åbne hans öjne. Til antiquitates americanæ leverede han foruden det, som er trykt, en endnu yderligere anvendelse af binderunerne, idet han forklarede rorpinden og andre dele af en skibstegning således, at deri indeholdtes det nordiske navn på Vinlands opdager, men man fik dog dette, som Rafn fortalte mig, »holdt tilbage«. Man var altså dog bleven opmærksom på, at man ikke kunde byde verden alt.

Ved Finn Magnusens forklaringer finde to misligheder sted: at binderunernes theori udvides i det uendelige, og at man står fare for at antage naturlige sprækker for at være indhuggede runer, fordi man ved binderunernes således udvidede theori ser sig istand til at gøre alt ulæseligt til læseligt.

Binderuner ere jo ikke noget ubekendt eller usædvanligt, men det er dog åbenbart, at der også i dem er orden og sammenhæng. I almindelighed bestå de kun deri, at man for at vinde rum har anbragt bitegnene på samme forlængede stav. Men de ere også selv som binderuner kendelige nok ved deres hele udseende. Finn Magnusen gik nu videre. Han antog, at runernes stilling intet gjorde til sagen, at man kunde vende dem op og ned, til den ene eller anden side, altsammen i selvsamme indskrift, ja at man endelig i en runeindskrift også kunde indblande allehånde skrifttegn. Derved fik han rum for sin udtydning i det uendelige, og det måtte være en meget hårdnakket indskrift, som man ikke på den måde kunde få bugt med, især

da man med sproget jo heller ikke behøvede at tage det så nøje.

På denne måde blev Runamoindekriften læst. Da han først var kommen til det rette punkt, da han satte sig ud over al rimelighed og sund forstand, så måtte den rask lade sig læse i nogle få timer, endskönt det kunstige vers, hvori den er forfattet, aldrig har været til uden i runetolkerens egen hjerne. Dette må være klart for enhver, der har kendskab til runer og uden fordom vil tage forklaringen for sig, men at gennemgå det i det enkelte vilde være ligeså trættende som at gennemlæse forklaringen selv. Kun nogle eksempler — — —; jo længer man kommer frem, desto galere bliver det.

Når man således har overtydet sig om, at indskriftens forklaring grunder sig på en urimelig forudsætning, vil man så meget lettere gennemskue det ugrundede i den og det langthentede, som forklareren på mange andre måder har vidst at lægge deri. Han forsmår intet og er kløgtig til at se alt, hvad det skal være, dér, hvor andre intet se.

Runamoindekriften er ikke andet end naturlige ridser og sprækker i trapgangen; derom kan der næppe nu have den mindste tvivl. Dette formodede jeg strax, da jeg havde set den p. 484 omtalte overligger ved Grevinge. Dette såkaldte mindesmærke er egentlig kun en uordentlig samling af store stene, og, om vedkommende sten er eller har været en overligger, skal jeg lade usagt, men det er en stor kampesten med et andet besynderligt stykke (trap?) på overfladen. Herpå findes figurer som på Runamo, men de ere åbenbart naturlige sprækker og ridser. Dette sagde jeg lige-

frem til Finn Magnusen, og han ophørte med at læse dem, hvad han ellers let kunde have gjort. —

Når figurerne på Runamo ikke ere andet end naturspil, så begriber man også let, hvorfor den gamle tegning over Runamo ikke mere vilde stemme overens med det, komiteen forefandt, thi karaktererne forandre sig naturligvis ved forvitringen; gamle skulle af, og nye komme frem. Om 25 eller 50 år vil den formentlige indskrift da have et ganske andet udseende end nu. Man kan da tage en ny tegning deraf og læse af den et nyt vers, som kan læses frem og tilbage. Og efterverdenen vil da her have det bedste og fuldstændigste bevis på, at hele den nuværende undersøgelse var frugten af en tom og uforstandig spekulation.

Hvad skal man nu sige om Sjøgréns beretning til videnskabernes akademi i Petersborg: »ueber das werk des königl. Dän: etatsr. und prof. Finn Magnusen Runamo og runerne, bericht an die kaiserl. akademi der wissenschaften« osv.? Følgerne deraf vare st. Annaordenens anden klasse til forfatteren af Runamo, men hvorledes forsvarer Sjøgrén sin beretning for efterverdenen? Han lægger vægt på nogle trykfejl i citater, som ere indløbne, men bekender selv sin hidtilværende ukyndighed i runologien, og Runamoindskriftens forklaring, om den er grundet eller ugrundet, indlader han sig aldeles ikke på, da det vilde være for vidtløftigt at give udtog af den; derimod sætter han sig glatvæk op på forfatterens kæphest og rider den næsten med endnu større færdighed end forfatteren selv. Denne beretning kom imidlertid vel tilpas også i tiden, thi der kunde nu udbasunes

i den Berlingske tidende, hvorlunde Sjøgrén ydermere anså indskriften om Igor for et faktisk bevis på, at Russerne vare af Skandinavisk herkomst. Hvilken kompliment for den Danske regering!

N. M. Petersen gav sig i regelen ikke af med dagens politik; han levede og åndede i oldtiden og middelalderen. Da forholdet til »Schleswig-Holstein« efterhånden blev mere spændt, beskæftigede det ham meget og voldte ham megen bekymring. Vidnesbyrd herom gives blandt andet i en svarskrivelse fra etatsråd Estrup, hvilken ikke turde være uden interesse og derfor meddeles.

Kongsdal, d. 15. Januar 1843.

S. t. hr. professor N. M. Petersen.

Jeg beder Dem, kære hr. professor! tilgive, at jeg först nu besvarer Deres interessante og venkabelige brev af 26. Decbr. f. år. Årets udgang medfører i almindelighed så megen korrespondance, og et julebesøg af to sønner har dertil föjet så megen adspredelse i mit ellers stille hjem, at jeg ikke tidligere har kunnet opfylde den behagelige pligt at komme Deres fædrelandske varme imøde med den ligeså varme forsikring, at jeg intet hellere ønsker, end at Slesvig endnu var Sønderjylland og befandt sig i samme forhold til Danmark som för 13 århundrede, eller at det kunde bringes tilbage til samme forhold. De har opfordret mig til at udvikle historisk de virkelige forhold og

politisk at påvise midlerne til at bringe de gamle og rigtige forhold tilbage. Det første har jeg forsøgt i en undersøgelse i blandinger fra Sorø 3 hæfte 1832 p. 75 fg., og jeg finder, uagtet professors Michelsens bemærkninger i archiv for staats- und kirchengeschichte Schleswigs osv., endnu kun meget lidet at berigtige og tilføje, hvad angår den historiske og såkaldte statsretslige basis for Slesvigs forbindelse med Holsten. Hvad angår midlerne til at bringe Slesvig tilbage til Danmark, skal jeg vistnok efterhånden påvise dem, jeg kender; jeg har ganske nylig i en artikel om Sorø, indsendt til »Dansk ugeskrift«, påvist et par midler til at skabe en Dansk stamme af embedsmænd og lærere i Slesvig. Men jeg tror, at der behøves stor forsigtighed for ikke at fordærve endnu mere, end fordærvet er. — — Jeg tror, at ethvert erklæret eller åbenbart forsøg på at drage Slesvig på én gang tilbage til moderlandet vil føre til en stærk reaktion endogså af de Dansk-talende Slesvigere. Der kan og bør gøres meget men sukcessive og varsomt. I begyndelsen bør man indskrænke sig til det, hvori alle Danske såvel i Slesvig som i kongeriget sympathisere, nemlig sprogets konservation.

Så længe endnu de vigtigste dokumenter, navnlig de, som angå de Sønderborgske liniers rettigheder og afkald, ikke ere blevne historiens ejendom, — og jeg frygter meget for mysteria iniquitatis, — så længe lade sig ingenluude alle knuder løse på den historiske vej. Og, omendogså de Sønderborgske knuder stode til at løse på denne vej, så står tilbage, at der endnu lever en mandlig descendent af Adolph Friedrich, der 1750 gjorde afkald på Slesvig til for-

del for det Danske kongehus men kun dettes mandlige descendenter. Mit håb om rigets enhed beror på en (mindre statsrettens end statsklogskabens) grundsætning af yngre datum, den nemlig: at staterne ikke længere bør betragtes som adelige patrimonier for fyrstelige familier men opretholdes i deres faktiske existens som udelelige statslegemer. Dersom kong Frederik III havde bestemt successionen i Danmark mindre med hensyn til sin families end til sit folks bedste, så vilde alt nu være givet. Der kan ikke være nogen tvivl om, at, dersom konge og folk nu vilde enes om at forandre successionen, så måtte en forandret successionslov nu have fuldt så megen retsgyldighed som kongeloven. Der kan ikke være nogen tvivl om, at ikke blot garantierne for freden 1720 men også Rusland, Preussen, Østerrig osv. hellere ønske den Danske stats integritet end dens sønderlemmelse, hvoraf den rimelige følge måtte blive den, at de egentlige Danske provinser for at give sig nogen styrke måtte forene sig med én eller anden Evropæisk stat, være sig Sverig eller Rusland eller England eller Preussen, og således ligevægten i det nuværende Evropæiske statssystem forstyrres.

I tillid til den nuregerende konges klogskab har jeg endnu ingen frygt, ihvorvel jeg ikke billiger de enkelte udtryk i den erklæring, han har lagt sin Slesvigske kommissarius i munden. Jeg ønsker ham uafhængighed af alle familiehensyn, kraft og mod. Qvod bene vertat!

Med højagtelse Deres ærbødigste

Estrup.

Under begivenhedernes gang, den første Slesvigske krig, forhandlingerne i anledning af den frie forfatning og dennes udøvelse fulgte Petersen levende med de indrepolitiske forhold, men de skaffede ham ingen glæde, kun ængstelse og bekymring.

Han var Skandiuav i den forstand, at han ønskede en nær forening af de Skandinaviske stammer i sprog og litteratur; derfor drømte han om en sammensmeltning af de Skandinaviske sprog til ét Nordisk skriftsprog. Hvad han udførlig udviklede i sin afhandling om »den Nordiske oldtids betydning for nutiden«, en afhandling, der blev skreven i løbet af tre uger, og om hvilken Werlauff erklærede, at den var noget af det interessanteste i den Danske litteratur, havde han længe tænkt på. Derom vidner blandt andet et brev til jernværksejer Aall, som her anføres, navnlig også i håb om at henlede læserens opmærksomhed på ovennævnte afhandling, der synes for hurtig at være bleven glemt, og som mange kunde have godt af omhyggelig at gennemlæse, ligesom den i sig selv er interessant og fortjener at påagtes.

Jakob Aall havde sendt Petersen sin oversættelse af kongesagaerne med følgende brev.

Næs jernværk pr. Brevig d. 12. November 1843.

Hosfølgende exemplar af min oversættelse af kongesagaerne beder jeg Dem modtage som et bevis på den højagtelse, som jeg føler for en af vor tids lærdeste og smagfuldeste oldgranskere. Ingen litterær beskæftigelse har i den grad interesseret mig som dette arbejde, og det vil være en stor tilgift i denne interesse, om værket finder en så kompetent

dommers bifald som Deres. De vil måske finde, at jeg har givet efter for mine landsmænds smag i en altfor høj grad ved at optage ord af det Islandske, som endnu høres i vort almuesprog, og i en anden udgave bør dette måske rettes. Det er min hensigt at udgive en billigere udgave til almuen's brug, når det nærværende oplag er nærmere udsolgt. Der ere endnu omtrent 600 eksemplarer tilbage i bogladen af de trykte 4000, og den nye billigere udgave vilde vistnok standse salget af den ældre.

De vil meget forbinde mig ved at gøre mig opmærksom på de fejl, som min oversættelse visselig ikke kan være fri for, på det jeg i en anden udgave kan undgå dem. Versene have kostet mig megen möje, og, hvor megen umage jeg har gjort mig for at gøre de Islandske digteres underlige billeder forståelige, har jeg næppe nået målet på rette måde. Jeg har anset det for min pligt at holde mig til originalen men har søgt at forklare dens mening i vejledende bemærkninger. Gjorde jeg måske bedre i hernæst at omsætte de dunkle billeder i et forståeligere sprog.

Jeg beder hr. etatsråd Finn Magnusen på det venkabeligste hilset. Han vil snart høre fra mig i anledning af et historisk arbejde af en ganske anden art, som jeg for tiden har under arbejde, og hvoraf en del vil udkomme inden årets udgang. Hvordan end de tre Nordiske rigers politiske forhold bliver, så vil det bånd, som nylig er slynget om dets literære, styrke og fremme dets ædleste interesser.

Undskyld den frihed, som jeg ved denne lejlighed

bruger, og modtag forsikringen om min ærbødige højagtelse.

Aall senior.

Efterskrift. Jeg må tilføje, at mit portræt ikke er et ubeskedent tillæg til bogen af mig men en boghandler-spekulation.

Nogen tid efter modtog P. Aalls »erindringer«, og herpå svarede han d. 15. April 1844:

De ville ikke fortryde på, at jeg først nu takker Dem for Deres erindringer, jeg, ligesom alle andre, har læst med den største interesse. Det vilde være ubeskedent af mig at bedømme et værk, der ikke blot har øjeblikkeligt værd men vil blive et af de vigtigste historiske mindesmærker for eftertiden, men én ting tør jeg bemærke som en sjældenhed i vor tid, den måde, hvorpå De har gengivet Deres individualitet i det hele skrift, den levende sandhedskærlighed og den mildhed, hvormed De har sagt den bitre sandhed. Det historiske stof vil kritikeren skønne på, men behandlingen tiltaler mennesket.

At jeg først nu takker Dem for denne ædle gave, er dels en følge af den strenge vinter, som har hæmmet min virksomhed, dels af andre tilfældige omstændigheder, men grunden er især det ønske med det samme at meddele nogle bemærkninger om et emne, der i nogen tid har beskæftiget min sjæl, om hvilket jeg gerne først vilde komme til klarhed.

Mine tanker have hidtil næsten stedse dvælet i fortiden. Vor Slesvigske strid og stiftelsen af et Skandinavisk selskab henvendte dem på nutiden; jeg begyndte at se mig om i denne, men min

betragtning avlede ikke fred og et lyst håb men bekymring og kummer. Som et enkelt led af det hele følte jeg det heles lidelse men tillige min afmagt til at kunne afhjælpe noget af denne. Jeg tav og led og græmmede mig. Endelig fattede jeg atter mod, og, skönt jeg rykkede mine forhåbninger ud i en fjern fremtid, så indså jeg dog, at det var muligt, noget deraf kunde gå i opfyldelse, og at selv den ringeste begyndelse til at skride frem imod et mål ikke burde forsømmes, hvis målet ellers var godt. Således opstod tanken om den mulige udvikling af et almindeligt Nordisk skriftsprog. Tillad mig i korthed at fremstille, hvad jeg dermed mener.

Det er åbenbart, at de tre Nordiske literaturer ikke kunne bestå hver for sig; navnlig er den Danske sin undergang nær, den Norske endnu i sin barndom; de må forenes til én. Det vigtigste middel dertil er sprogenes forening, men sprogenes forening kan ikke ske på én gang; det må da ske ved en gradvis nærmelse, idet alle have det fælles mål, foreningen, for øje.

Nu kunde det vel synes, at en sådan forening må være den blotte naturs, hvilket da vil sige tilfældets, de tilfældige omstændigheders, værk og ikke kan bevirkes ved menneskets tænkning, men det forekommer mig ej at være så. Thi om en forening af dialekterne kan her ej være tale men om en forening af skriftsprogene til ét; dialekterne ville stedse blive forskellige, men skriftsproget kan blive ens; det udgår vel fra naturen men er fornemmelig et værk af den menneskelige tænkning. Det er vel sandt, at dets udvikling næsten bestandig er sket halvt iblinde, halvt uden bevidsthed ved enkelte

tænkeres og skribenters instinkt, men, hvad der sker instinktmæssig efter følelse, kan også udføres med bevidsthed, med overlæg. Ligesom Jydsk, Fynsk, Sjællandsk ere blevne forenede i ét Dansk skriftsprog, der ikke er til på noget sted i landet men overalt er til som noget højere, der svæver over almuens forskellige tale, således må Norsk, Dansk og Svensk, der kun i det større ere tre dialekter af ét sprog, kunne udvikle sig og endelig forenes i et eneste uadskilleligt Nordisk skriftsprog. Der skal da ikke være Norsk, Dansk og Svensk sprog til men et Nordisk sprog, en eneste nationalliteratur.

Udentvivel vil De sige, at de Danske dialekter ere blevne forenede i ét skriftsprog, fordi landskaberne ere blevne forenede i ét rige, under én regering. Det kan ikke nægtes, at på den måde er det gået til. Men spørgsmålet er da, om sådant ikke kan gå til på nogen anden måde, om det ikke kan bringes til klar bevidsthed hos folkene, at det er dem, ikke det tilfældige i regeringerne, som herske over sprogene, og for skribenterne, at det er dem, det påligger som repræsentanter for den rene tænkning, der ikke afhænger af politiske tilfældigheder, at udanne sprogene efter overbevisning om, hvad der er det rette og det tjenligste for videnskabens tarv og for folkenes kultur.

Men hvilke ere nu midlerne hertil? De ere sikkert mange; jeg vil berøre nogle af dem. Det første er den overbevisning hos skribenterne, at en sådan forening er gavnlig, ja ædel, at den vil blive et afgørende skridt til en fuldkommen kulturs udvikling. Uden denne overbevisning vil alt andet nytte til intet; kun den kan fremkalde brugen af midlerne.

Dernæst kræves den overbevisning, at kultur er et almindeligt gode og ikke en national ting, at den strenge vedhængen ved en ofte borneret nationalitet bør vige for højere hensyn. Det virkelig nationale vil derfor ingenlunde gå under; kun bør det ikke gøre sig gældende dér, hvor nationale hensyn vilde hæmme kulturudvikling. Dette punkt vil måske være et af de vanskeligste. Dersom Jyden vil skrive Jydsk, så kan intet Dansk skriftsprog blive til; dersom Nordmanden bestandig vil skrive Norsk, og Svensken Svensk, så kan heller intet Nordisk skriftsprog blive til. Når de ville have dette, så er den naturlige fremgang: at, ligesom de nu stå som aldeles adskilte, så ville de skride således frem, at de engang stå ved siden af hinanden (og det synes de jo nu at være ifærd med), hvorpå da med tiden vil følge, at de aldeles forenes, idet de gå over i hinanden. Hvilke elementer der herved blive de mest fremherskende, er det samme, når det kun, og det må man håbe, er de bedste elementer, det bedste, som skribenterne have kunnet udfinde og anvende af begge sprog. Går man nærmere til tingen selv, så er det klart, at det første skridt til forening er kendskab til hinanden, fortrolighed med hinanden, altså en levende udvexling af kundskab om de tre sprog, ikke blot om én og anden ting i dem men om sprogene i deres helhed og enhed, og en levende opfatning deraf hos skribenterne. Dermed står det sig, i det mindste hos os, hidtil kun meget slet. Dernæst den beslutning hos skribenterne ikke blot at ville kende det gode i sprogene men også gensidig at ville anvende det. Dette sker allerede hos os i det små med halv kundskab og

halv bevidsthed; jeg vilde ønske, det kunde altid ske med bevidsthed. Endnu en såre vigtig omstændighed er den, at det sprog, der hidtil har havt en overvejende indflydelse på det Nordiske, det Tyske, endnu bestandig udøver denne; den har i mange henseender været fordærvelig, fordi den har nedbrudt det ejendommelig Nordiske og trængt dets elementer tilbage, fordi udviklingen af de Nordiske sprog derved er bleven mekanisk (en blind overflytning) ikke organisk. Herfor må altså sættes en grænse; dette vil følge af sig selv, når folkene vågne til bevidsthed om deres eget. Herved må jeg endnu bemærke, at min ide ikke går ud på at skrue sprogene tilbage; det, der svæver for min tanke, er bestandig en ny udvikling, en udvikling fremad, og det til et eneste mål, en forening, en sammensmeltning, og det ikke af de enkelte dialekter men af skriftsprogene. Endelig må jeg endnu berøre én ting, måske en af dem, som det vil være det vanskeligste at komme over, fordi man her især må kæmpe med vanen: sprogets ydre udseende, skrivemåden, bogstaverne. Om disse ere store eller små, Gothicke eller Latinske osv., er i sig selv aldeles ligegyldigt; de ere kun ydre midler, som det ikke er værdt at lægge vægt på, men de ere vigtige, fordi det er vigtigt, at de ere ens, og fordi man kan være vis på, at, når hoben kan finde sig i at anvende disse ydre midler på samme måde, så vil den næsten intet have imod det indre og væsentlige. I denne henseende kan det vel ikke nægtes, at den Norske og Danske retskrivning med hensyn til brugen af alfabetet selv, af store bogstaver i substantiver osv. er en ligefrem efterabelse af Tysk brug, og at vi

således endnu med de Tyske udgøre en særegen lille Tysk retskrivnings klike, medens hele det øvrige Evropa aldrig er gået ind på disse særheder. Det synes derfor at være på tiden, at vi også i denne henseende trådte ind i de Evropæiske civiliserede nationers række og sluttede os til Svensk, der allerede har overvundet denne særhed, sluttede os til Svensk, ikke blot fordi det er Svensk, skönt også det er et gode, men fordi vi derved fik en almindelig og fortrinlig Nordisk form, der tillige er almindelig Evropæisk, ja så almindelig, at både den gamle og den nye civiliserede verden fandt den simpel og naturlig.

Hos mine landsmænd ville disse bemærkninger uidentvivel kun finde lidet medhold; — når jeg har slået derpå, har man for tyve år siden som nu svaret mig med kræmmerargumenter. Det er en trang for mig at meddele dem til en Nordmand; den Norske litteratur er endnu i sin begyndelse, og, dersom man her vilde gå ind på noget deraf, håber jeg, at det vilde drage os med. Tilgiv derfor min dristighed. Stod De ikke for mig som en så dybsindig og fordomsfri mand i videnskabens rige, vilde jeg ikke have vovet at komme frem med ideer, der endnu ligge halvt udviklede for mig.

Videnskabernes selskab.

I dette selskab blev jeg optagen som medlem ganske imod forventning. Dengang havde jeg vendt

mine tanker fra verden og attråede vistnok ikke noget slags verdslig ære. Finn Magnusen havde foreslået mig, og dette foranledigede, at Molbech foreslog Velschow, og Kolderup Rosenvinge, om jeg ikke fejler, Larsen.

Det var et af de største beviser på min politiske uskyldighed, at jeg, da der skulde udsættes et prisspørgsmål, foreslog: »unionens indflydelse på de tre Nordiske rigers forfatning«. Da jeg gik hen til mødet, havde jeg udtænkt mig de mange interessante sider, som dette historiske emne frembød. Men næppe havde jeg nævnt unionen, förend Engelstoft, den historiske klasses formand, fór op. En undersøgelse om unionen i et selskab, hvor kongen var præses, og hvad vilde bladene sige? Jeg enfoldige tosse, som hverken havde tænkt på kongen eller bladene men kun på det interessante i emnet! Det blev til en formelig dispyt. Som ganske ny i selskabet fandt jeg det mest beskedent på formandens opfordring at tage mit forslag tilbage; det kunde jo også igrunden være det samme, om videnskabernes selskab udsatte dette prisspørgsmål eller et andet. Men Molbech optog forslaget og med ham, dog med nogen betænkelighed, Madvig. Velschow foreslog sit prisspørgsmål om skovene. Molbech opsatte noget almindeligt gods, himmelvidt fra mine ideer, som et spørgsmål om unionen. Ørsted bragte vistnok sagen for kongen.

Der holdtes da et meget talrigt møde i selskabet for at afgøre, hvilket af disse prisspørgsmål der skulde udsættes. Ørsted holdt en liden indledningstale, hvori han tydelig ytrede, hvad udfaldet skulde blive, og opfordrede sine matematikere og natur-

forskere til at stemme på skovene. Professor Schouw bemærkede pudsigt nok, at han dog ikke ret vel kunde stemme på sig selv. Forunderligt nok, at unionen dog fik ti stemmer, men skovene fik naturligvis flere, og dermed var da den sag afgjort.

Men denne erfaring gjorde mig heller ikke klog. Da jeg i de dage, da jeg rejste til Fyn, havde indleveret uddraget af en afhandling om lehnsvæsenet, som nylig var oplæst i selskabet, erholdt jeg følgende skrivelse fra Ørsted:

København d. 4. Juli 1843.

Højstærede hr. kollega!

Tillad, at jeg foreslår en lille forandring i slutningen af det udtog, De har givet af Deres sidste afhandling. Forslaget angår aldeles ikke materien men kun et par stærke udtryk, som Dansk patriotisme vel ikke turde finde for stærke, men som derved, at de få plads i vid. selskabs bekendtgørelse, erholde en forøget vægt. I henseende til skånende udtryk gör man i alle lande større fordringer til selskaber og det, der udgår fra dem, end til individer, men derfor indrømmer man også det, som udgår derfra, desto større anseelse, såat den åbne fremstilling af en sandhed, som et vist parti nødig hører, gör større og, jeg tør sige, varigere virkning end de kraftfulde udtryk i et tidsskrift, hvor man er vant til at se stærkere ytringer.

Det sted, hvortil jeg sigter, er følgende:

Lehnsvæsenet . . . må anses for et fremmed foster af den tid, da Tyskheden skyllede ind

over os, og vi nær havde druknet i den, for en unge, som gøgen lagde i vor rede, og som vi trolig i al vor uskyldighed heggede og plejede, indtil den nær havde opslugt os selv. Denne forfatning blev først overført til Danmark den gang, da i den kullede greves dage alt kunde tages fra kronen som gave, som pant, som lehn, og ingen skammede sig ved at tage det, og først fra denne tid af have vi i vor diplomsamling de rette friheds- og lehnsbreve.

Mit hovedforslag går ud på, at det af mig understøgne sted måtte udgå, men, foretrak de at sige det samme i mildere ord, vilde jeg foreslå at sætte således omtrent (både for de understøgne og de foran dette stående ord):

men kom udenfra til os på en tid, da Danmark, under en ulyksalig indvortes søndersplittelse, ikke blot optog så meget fremmed men også tabte så meget af sin folkeånd, at der hengik århundreder, inden den genvandt sin rette selvbevidsthed.

Meningen er naturligvis ikke at foreslå disse bestemte ord men kun at tilkendegive, hvorledes jeg tror, at Deres mening kan fremsættes uden bebrejdelse mod fremmede. Sandt at sige, forekommer det mig, at vi have mere at bebrejde vort eget folk dets dybe fald end vore naboer, der have handlet som alle andre nationer mod deres naboer, gjort sig fordele på deres bekostning, når de kunde.

Jeg vilde også foreslå at ombytte udtrykket: den kullede greve, med navnet grev Gert, uagtet det er et gammelt, ham hævdet skældsord. Vort eget folk kunde jo fortjene slemmere navne ved at lade ham og ligesindede have så megen ind-

flydelse på vor tilstand endog længe efter, at Niels Ebbesen havde befriet landet for hans person.

Dog, jeg indlader mig måske i for meget. Lad mig, førend jeg slutter, forsikre Dem om min store højagtelse for Deres udmærkede indsigter.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

På denne skrivelse svarede jeg strax næste morgen, efterat jeg havde modtaget den, således:

Tommerup præstegård d. 8. Juli 1843.

Deres højvelbårenhed ville undskyldte, at jeg først nu besvarer Deres ærede skrivelse af 4. Juli. Brevene ankomme hertil ved lejlighed, og Deres skrivelse er derfor først iaftes silde kommen mig tilhænde.

Imod den af Deres højvelbårenhed foreslåede forandring i uddraget af min afhandling om lehnsvæsenet har jeg aldeles intet. Min hensigt var kun at afrunde afhandlingen ved til slutning at gøre opmærksom på, at lehnsvæsenet (naturligvis menes derved middelalderens og ikke den form, hvorunder det nu findes hos os) så meget mindre kunde føres tilbage til Knud den stores tid, som denne forfatning i sin strenge form først indkom til os udenfra, fra Tyskland, i den tid, der gik kort forud og fulgte efter Christoffer den andens ulykkelige regering. Dette var vendepunktet i Danmarks historie. Andet vilde jeg ikke sige; jeg tilstår, at jeg har sagt det i noget stærke udtryk, men den forandring, som da indtrådte, var også meget stærk og i sine følger

meget fordærvelig. Derfor sagde jeg, at »Tyskheden overskyllede os« osv. Udtrykket: »i den kullede greves dage,« står ikke i min afhandling men løb ind med i uddraget, fordi jeg her så kort, som muligt, måtte sige, hvad jeg mente, og man behøver kun at nævne disse ord for at sætte historikeren ind i hele den tids forfatning.

Af deres højvelbårenheds skrivelse ser jeg, at disse udtryk ere blevne betragtede som hentydninger til vor tid, til Schleswig-Holsteinerne, eller at De befrygter, at de kunde betragtes således. Når dette mulig hos flere læsere kunde finde sted, så må jeg selv meget ønske, at de blive forandrede, thi slige hentydninger finder jeg også upassende i en videnskabelig undersøgelse. Jeg begriber nu, da jeg ser, at endog udtrykket »den kullede greve« antages for et skældsord (»kullet« er dog kun det rette gamle ord for »skaldet«, og Gerhard den skaldede er det navn, hvorunder manden går i historien i alle sprog og hos alle folk; det er da ligeså lidet et skældsord som de tilnavne, mange af vore egne konger bære i historien), at det sted, De ønsker forandret, af andre kan anses for en bebrejdelse mod Tyskerne (skönt bebrejdelsen, som De meget rigtig bemærker, i gerningen kun rammer os selv, som ikke satte en dæmning imod dem) og forklares som en hentydning på vor tid; andre, som stedse have den for øje, kunne måske mindre fatte, at mit hele liv er indviet til den rene videnskab, at alle mine tanker svæve i fortiden, og at nutidens smålige bevægelser ligge fjernt fra mig. Det er mig aldeles ikke om at gøre, selv at grev Gert nævnes, men kun at den hovedtanke gengives, at det trykkende

lehnsvæsen kom til os udenfra omtrent ved kong Christoffer den andens tid. Jeg foreslår derfor at beholde: »denne forfatning blev først overført til Danmark den gang, i kong Christoffer den andens dage, da alt kunde tages fra kronen som gave, som pant, som lehn, og først fra denne tid have vi i vor diplomsamling de rette friheds- og lehnsbreve.« Men jeg overlader aldeles til Deres højvelbårenhed, om De vil udtrykke denne tanke med flere eller færre ord eller på hvilkensomhelst anden måde. Forandringen er af så liden vigtighed, at det ikke skulde have undret mig, om De i min fraværelse, som selskabets sekretær, fra hvem uddragenes meddelelse udgår, selv havde foretaget den.

Allerærbødigst

N. M. Petersen.

Jeg skrev dette brev, fordi jeg virkelig ikke ved min afhandling havde tænkt på de elendige Slesvig-holstenske kævlerier, fordi en hentydning til dem i en videnskabelig betragtning over fortiden i gerningen måtte anses for særdeles fløv, og fordi det i sig selv kunde være rimeligt, at affattelsen af uddragene, der meddeltes igennem sekretæren og egentlig skulde gøres af ham, blev hans godtbefindende overladt, når han kun ikke forvanskede undersøgelsens videnskabelige resultat. En ganske anden sag er det naturligvis, når afhandlingen som forfatterens hele og holdne ejendom indrykkes i selskabets skrifter. Derom må jeg derfor endnu erkyndige mig, om der ved sådanne finder noget gennemsyn sted, eller om der i dem forventes forandringer foretagne, når ét eller andet ikke finder gunst hos vedkommende,

thi det kan naturligvis ligeså lidet falde mig som nogen anden ind at give bidrag til skrifter, der stå under nogen anden censur end den, der ved lovene er befalet. Her er det ikke selskabet, der står til ansvar, men hver forfatter må selv svare til sine ord.

Blandt de Islændere, der studerede oldsproget og vare godt hjemme i det, var adjunkt K. Gislason den betydeligste og skattedes højt af Petersen som videnskabsmand. Gislason ønskede at forlænge sit ophold i København, og P. anbefalede varmt hans andragende om en forlænget permission, hvilken ikke blev tilstået. P., som gerne vilde bevare ham for universitetet og videnskaben, skrev da d. 17. April 1847 følgende:

Det andragende, som jeg herved giver mig den underdanige frihed at indstille til den kongelige direktion for universitetet og de lærde skoler, skulde jeg ikke nu have fremkommet med, når ikke dertil havde været en særegen anledning.

Det er den høje direktion bekendt, at hr. adjunkt K. Gislason, der er ansat ved Islands lærde skole, har attrået en forlængelse af sin permission for at kunne fuldende de lærde arbejder, han allerede her har påbegyndt med offentlig understøttelse, og at en sådan forlængelse ifølge de stedfindende omstændigheder ikke kan tilstedes ham. Herved vilde da ikke blot hans begyndte arbejder afbrydes og måske aldeles standses, men hans usædvanlige og sjældne kundskaber vilde tillige for størstedelen gå tabte

for videnskaben. Det forekommer mig nu, at disse vanskeligheder på én gang vilde kunne hæves aldeles, dersom det måtte behage hans majestæt kongen allernådigst at forunde hr. Gislason en ansættelse ved universitetet som docent i det Islandske sprog.

Om vigtigheden heraf i flere henseender tillader jeg mig til den høje direktion at ingå med nogle bemærkninger.

Hans majestæt kongen har befalet, at de embedsmænd, der ansættes på Island og ej ere indfødte, skulle godtgøre deres kundskab og færdighed i landets sprog; det synes derfor hensigtsmæssigt at ansætte en mand til at varetage udførelsen af denne lov, og jeg er overbevist om, at man blandt de Islændere, som opholde sig her, ikke vil kunne finde nogen dertil dygtigere end hr. Gislason, i hvilken henseende jeg kun behøver at henvise til de lærde arbejder, som af det offentlige just med hensyn hertil ere ham overdragne.

Nogle ville måske mene, at dette hverv kunde tilkomme mig, men det er såvel hans majestæt kongen som den høje direktion bekendt, at jeg ved tiltrædelsen af mit nuværende embede mundtlig og skriftlig har erklæret, at jeg ikke kunde befatte mig med det Nysislandske sprog. Det følger også af sig selv, at jeg i min stilling må have andre, både nærmere og højere, mere rent videnskabelige formål end den praktiske anvendelse af Islands nuværende tungemål, samt at den mand, som ansættes til at varetage et sådant formål, helst må være en indfødt Islænder, som har sine landsmænds tillid. Men jeg indser tilfulde, at indvånerne på Island i

denne henseende have et retligt krav til staten, og kan ikke tvivle om, at hans majestæt kongen, når denne sag vorder ham forelagt, jo vil tage de fornødne hensyn også til disse sine undersåtters tarv.

Den mellem Danmark og Island herskende sprogforskkel kræver udførelsen af flere andre, mindre og større, officielle arbejder, som have hensyn til det praktiske liv; — deriblandt skal jeg især fremhæve følgende: de kongelige anordninger, som udstedes for Island, må naturligvis affattes i landets sprog. Hidtil har dette, såvidt jeg véd privat, været overdraget til en meget anset og lærd Islænder. Men det måtte vel ikke findes upassende, at en så vigtig og ansvarsfuld foranstaltning, på hvilken mange menneskers ve og vel bero, og til hvis udførelse man måske ikke altid, således som for tiden er tilfældet, vil kunne finde en mand, der besidder alle dertil fornødne egenskaber, blev overdragen til en offentlig dertil beskikket embedsmand, der ligeledes ifølge sagens natur må være en indfødt Islænder.

Jeg er overbevist om, at Islænderne i en sådan mands ansættelse vilde se et nyt bevis på hans majestæts kongelige nåde, hvilken han ved så mange lejligheder har vist disse sine hengivne undersætter, men en udførligere fremstilling heraf må jeg overlade til de mænd, hvem det nærmest vedkommer at varetage Islands offentlige anliggender. Derimod føler jeg mig forpligtet til noget udførligere at ytre mig om vigtigheden af en docents ansættelse ved universitetet med specielt hensyn til det Islandske sprog også i dets gamle skikkelse og i rent videnskabelig henseende.

Omfanget af den Nordiske sprogvidenskab, når

dennes behandling ved universitetet som den stiftelse, fra hvilken al højere dannelse i folket bør udgå, skal svare nogenlunde til tidens fordringer, er så stort, og interessen derfor er i en så stærk, min forventning langt overgående, fremskridende udvikling, at en forstærkning af de videnskabelige kræfter, der jo så godt som for nyligt ere kaldte tillive, om føje tid vil være nødvendig. Og det sømmer sig jo for videnskabsmanden ikke blot at tilfredsstille de første simple fornødenheder, som øjeblikket kræver, men at se frem i tiden og at komme dens billige fordringer imøde.

Grundlaget for enhver videre udvikling er Nordens oldsprog. Den første fornødenhed, som øjeblikket kræver, er kundskab om dets simple elementer. Men universitetet kan i længere tid ikke indskrænke sig dertil og ligesom forvanle sig til en pogeskole; for det må indsigten i sprogets videnskabelige system og forbindelsen med sprogvidenskabens udvikling i det hele være af særdeles vigtighed. Og ligeså væsentligt er atter oldsprogets forhold til og dets åbenbarelse i litteraturen. Her ere altså med hensyn til oldsproget allerede tre retninger, for hvilke der må vindes tilhørere, og uden hvilke en frodigere udvikling ej er tænkelig. Hidtil har jeg også fornemmelig måttet henvende min opmærksomhed herpå, men, når jeg næsten udelukkende skulde vedblive dermed, så vilde jeg ikke med tilstrækkelig kraft gå over til det for selve Danmark ulige vigtigere og egentlig rette og sande formål: anvendelsen på modersmålet, og dog er jeg overbevist om, at den interesse, som er vakt for det gamle sprog, fornemmelig har sin grund i, at det er nøglen til

vort eget, og jeg véd, at det, som tiltrak mange af mine tilhørere, var især den oplysning, som modersmålet, ligesom sprogvidenskaben i det hele, kan vinde ved grundig indsigt i vort oldsprog, skönt jeg hidtil kun lejlighedsvis og i forbigående kunde meddele hentydninger dertil. Det påligger mig derfor (og mine forarbejder have i lang tid sigtet dertil) at give en videnskabelig udvikling af det gamle Danske sprogs grammatik, støttet på den Oldnordiske, og dernæst at udvikle dette vort gamle sprogs i så mange henseender højst interessante åbenbarelse i litteraturens forskellige retninger i fortiden, et emne, der hidtil næsten er ubearbejdet. Kun, når begge de her anførte omfangsrige formål stadig haves for øje, tør man håbe, at universitetet, hvad dette fag angår, kan bidrage sit til en højere udvikling i folket. Men det skønnes let, at, når én mand på én gang skal tilfredsstille så store fordringer, må han nødvendig skyde foredragene ud i en lang årrække; dersom derimod tvende virke i forening, vil fremgangen vorde hurtigere og langt mere frugtbringende.

Denne betragtning vinder endnu mere styrke ved følgende: det vil ikke vare længe, førend den indsigt vil blive almindelig, at det Latinske sprog, som hidtil har udgjort grundlaget ved sprogundervisningen i de lærde skoler, er et mindre heldigt valg, fordi dette sprog i sin klassiske tidsalder står afrevet fra sin rod og grundløst, ligesom det jo er noksom bekendt, at dette valg ikke er udgået fra nogen videnskabelig betragtning men fra den historisk tilfældige udbredelse af papismen. Derimod ere den Oldnordiske grammatik som nøglen til Nordens udvikling og den Græske grammatik som nøglen

til sydens de naturligste og ypperligste grundlag til al lærd Evropæisk, også Romersk sprogdannelse. Ligeså vil almenheden snart overtude sig om (hvis den ikke allerede for en stor del har vundet denne indsig), at det er den naturligste fremgangsmåde at begynde elementarundervisningen i de lærde skoler med det Nordiske oldsprog som det for modersmålet nærmeste og som en ypperlig indledning til det Græske. Der må lægges så mange hindringer i vejen herfor, som der vil; jeg nærer ikke mindste tvivl om, at denne anskuelse dog vil sejre, fordi den er så naturlig og simpel og i sprogenes egen beskaffenhed så vel grundet, som nogen kan være. For at bringe den ligeså simple sætning til udførelse: »at den Latinske grammatik for Danske skoler måtte forfattes på Dansk,« behøvede man forhen hos os hundrede år; nu kan det ikke tænkes, at man så længe skulde ruge over en så simpel forestilling som den, at Nordens oldsprog i de Nordiske lærde skoler bör udgøre det første grundlag for sprogdommen, og jeg er overbevist om, at, når denne sag klart og i sit rette sammenhæng måtte vorde hans majestæt kongen forelagt, så vil hans majestæt, som vilde, at modersmålet skulde ske sin tilbørlige ret, heller ikke, når tiden dertil er moden, undlade at fuldføre sit begyndte kongelige værk. Men, haves dette for øje, så må universitetet også i denne henseende en tidlang overtage det, som ellers henhører til skolen; så må det sørge for, at elementarundervisningen, der senere henlægges til skolerne, indtil dette kan ske, meddeles ved universitetet. Og dette hverv vil i høj grad kunne fremmes ved hr. Gislason, som med den

største grundighed har studeret Islands oldsprog og besidder den specielleste indsigt deri.

Dersom nogen måske vilde indvende, at der ved at ansætte tvende lærere ved universitetet i Nordisk sprogkundskab vil gives denne fortrin for adskillige andre discipliner, så må jeg derimod bemærke, at, om end så var, hvilket jeg dog ikke tror, så er det ej mere, end hvad man med al billighed kan vente af et Nordisk universitet, ligesom jeg må henvise til, at der for de Østerlandske sprog, der dog ligge langt fjernere, ere to (ja egentlig tre) fuldstændige lærestole.

Det skulde gøre mig meget ondt, om nogen skulde tænke, at jeg ved at anbefale ansættelsen af en docent i det Islandske sprog agtede at skyde oldsproget fra mig. Jeg nærer en altfor inderlig kærlighed til vort oldsprog og dets litteratur og véd altfor vel, hvilken indflydelse dettes studium kan og må have på Danmarks fremtidige udvikling, til at jeg nogensinde skulde tabe det afsigtede. Men jeg tillader mig at gentage: det har vel undertiden forsvævet mig, at jeg engang måtte indgå til den høje direktion med et andragende som dette, men, at jeg nu fremkommer dermed, sker fornemmelig, fordi der nu gives lejlighed for staten og for videnskaben til at vinde en mand, som uden en sådan offentlig ansættelse her, fjernet fra alle literære hjælpemidler, ellers lettelig kunde gå åndelig tilgrunde. Der kan måske hengå et halvt hundrede år, förend man atter finder hans mage, og den høje direktion ville derfor tilgive mig, om jeg med varme anbefaler dette anliggende til dens overvejelse og udtaler den bön, at det, styrket ved den anbefaling, som jeg håber,

at den høje direktion ej vil nægte det, måtte blive foredraget hans majestæt kongen.

Underdanig

N. M. Petersen.

Herhen hører nedenstående erklæring i anledning af en cirkulærskrivelse, modtagen den 17. Avgust 1847.

»Angående hr. mag. Ussings ansættelse ved universitetet kan jeg ikke selv have nogen bestemt mening og må derfor henholde mig til de herrer filologiske professorers betænkning.

At hr. Gislasons ansættelse vilde møde megen modsigelse, var at vente. Enhver, der gennemlæser min indstilling, vil også let skønne, at det ikke så meget var øjeblikkets trang som vigtigheden af for videnskaben at vinde en dygtig personlighed, der bevægede mig til på ét sted at samle alle de grunde, jeg kunde finde. Når jeg blandt disse anførte det Oldnordiske sprogs indførelse som undervisningsgenstand i de lærde skoler, så kan jeg vel forestille mig, at dette måtte være de filologiske professorer en torn i øjet, men desuagtet kan dets betydning i denne henseende vel med tiden erkendes; at oplyse den var der ikke sted til i min indstilling; ved lejlighed skal heller ikke dette mangle. Med rette tror jeg derimod at måtte anke på, at de herrer filologiske professorer for at svække mine grunde have tilladt sig personlige bebrejdelser, der ere ligeså urimelige som ufortjente. Der ankes over, at jeg i dette semester kun har tilbudt to timers ugentlige

forelæsninger, som om et vist timetal var den afgørende målestok for en professors iver for sit kald. Ydermere ytres der, at jeg skal have opstillet som princip at indskrænke den akademiske virksomhed for at anvende tiden til literære arbejder, men derom findes der i min indstilling ikke et eneste ord; jeg har kun talt om den nødvendige forberedelse til dybere gående forelæsninger, og jeg skulde tro, at den måtte behøves i højere grad ved genstande, som hidtil ere nye og ubearbejdede, end ved sådanne, som i flere hundrede år have været gennempløjede i alle mulige retninger. Jeg véd i sandhed ikke, hvad jeg skal kalde den methode: at angive som en mands ytringer noget, som han aldrig har tænkt på, for til dette ham pådigtedes gendrivelse at knytte personlige angreb. Men så upassende, som jeg i sig selv finder dette, ligeså upassende vilde det være, om jeg vilde indlade mig videre derpå. Det væsentlige bliver, om universitetet kan og finder det tjenligt at gøre hr. Gislasons udmærkede kundskaber frugtbringende for videnskaben ved at forskaffe ham en stilling, hvori han kan anvende dem, eller om de i en fjern afkrog, som så ofte er tilfældet, skulle henligge uden synderligt gavn for verden.

D. 18. Avgust 1847.

N. M. Petersen.

Petersen var meget religiøs, men han troede ikke, »at Jesus Christus var guds enbårne søn, vor herre, undfangen af den hellig ånd og født af jomfru

Marie.« Han troede altså ikke på guds menneskeblivelse i Christus men erkendte, at i ham var gudsbilledet langt klarere fremstillet end i noget andet menneske. Han forstod ikke inkarnationens fornødenhed for menneskets frelse. Han vilde behandle den hellige historie som al anden historie og vilde derfor ikke vide noget af miraklet. Forsoningens nødvendighed erkendte han ikke og mente, at læren derom var indkommen ved jødiske forestillinger om offeret og dets betydning, og at Christi egen Lære var forvansket ved indsmuglede jødiske og hedenske forestillinger, og han kunde ikke forsonne Johannes evangeliet med de synoptiske.

»I disse sidste,« siger han, »ligger den historiske sandhed men ikke nøgen og bar ligeså lidt som i så mange andre skrifter, hvor en overordentlig begivenhed opfattes som overnaturlig. Christendommens stiftelse er en naturlig begivenhed; stifteren var et naturligt menneske. Fremstillingens overdrivelser ere iøjnefaldende; et jordskælv kunde vel finde sted, men de døde helgene komme ikke tillive ved et jordskælv og gå ud af deres grave. Fremstillingen er ingeniunde noget bedrageri; det er en aldeles trohjærtig fortælling om det, som tiden troede, men af denne tidens tro følger ingenlunde, at det er nøgen sandhed. Dette viser sig også og fornemmelig ved Christi taler; de vare billedlige som profeternes og bleve ikke forståede men toges bogstavelig.

Når det nu er en historisk kendsgerning, at Christi lære og betragtning af dette liv, da de bleve overgivne til den følgende slægts eftertanke og opfatning, modtog tydelige og uudslettelige indtryk af dens ved opdragelse og dannelse rodfæstede anskuelser, og at

de mænd, som toge sig af den, hvilket er såre naturligt, til grund for den simple sandhed, som de ellers ikke kunde fatte, lagde de forestillinger, som allerede vare dem gængse; — når det er en historisk kendsgerning, at den oprindelige rene lære strax i sin udbredelse blev berørt af begge sine modsætninger, jødedom og hedenskab, og at den uden det ikke vilde have udbredt sig, så er det en såre vigtig betragtning for enhver, der selv vil danne sig en forestilling om christendommens sande væsen og ikke blot i blindhed modtage, hvad der bliver ham givet, at opfatte begge disse retninger, og hvorledes de have indvirket på; blandet sig med og forvansket den oprindelige renhed.

Begge disse retninger have deres store repræsentanter: Pavlus og Johannes. Pavlus, endskönt han var hedningenes apostel, dokumenterede dog christendommen fra et jødisk standpunkt; fra det udgik læren om arvesynd og forløsning, og, hvad der i sig selv var et smukt billede, at Jesu død var det sidste offer, blev ved en let forståelig misforståelse til en stående tro: at gud ikke kunde forsones uden ved blod, og at han nu ved blod var bleven forsonet. Hos Johannes gik den hedenske forestilling om en lang række af ånder, blandt hvilke logos, guds skabende ord, var den største, som et filosofem ind i christendommen, og således udsprang en lære, læren om Kristus som gud, der endnu den dag idag anses for christendommens fundament, skönt den oprindelig er og måtte være aldeles fremmed for Christi lære, eftersom den i bund og grund er en hedensk fremstilling, altså christendommen lige modsat.

Hedningene havde deres gud på jorden: i sten, i træ, i levende præster; christendommen vilde også

have ham i kødet; derved vandt den hedningene for sig. Hos hedningene åbenbarede gud sig i mange legemlige transfigurationer; de christne vilde også have ham som et levende menneske, der kunde lide og dø. Så forblandede de da ligesom hedningene skabningen og skaberen; de droge skaberen ned fra hans uendelige lys, at de kunde have ham for sig som et billede, de kunde tilbede. Men Christus selv har aldrig ført nogen sådan lære og kunde heller ikke føre den. Når han taler om sin lighed med gud, hvorlunde gud er i ham, og han i gud, så åbenbarer han kun det, som er hans læres rod og kerne: at guds tanker ere i ham, og at hans tanker, hele hans væsen, hans liv, alle hans forsætter og handlinger og alle hans forhåbninger ere i gud, og så opfordrer han derved alle til at fatte dette samme rene, hellige sindelag, at stræbe efter lighed med gud.

Det er den lære, som føres i de trede første evangelier, og der er i dem ikke spor til nogen anden; — det fjerde udtaler derimod tydelig og har just gjort det til sit egentlige méd, at Jesus er guds første-fødte, er gud, som har været til fra evighed af.«

Men Petersen tilfredsstilledes ikke, efter min mening, ved sin religiøse tro. Han gik i kirke og hørte både Mynster og Grundtvig uden at kunne bøje sin forstand under troens lydighed. Han beklagede, at hans undervisning i religion i skolen havde kvalt hans barnetro, og vedblev til sin død at være en søgende. Men den, som søger, skal jo finde, og man tør vel håbe, at han ved sin opvågningen af dødens slummer har med den knælende Thomas udbrudt: min herre og min gud!

Skönt Petersen för sin død havde tilintetgjort flere af de papirer med henkastede tanker og bemærkninger, som han tidligere havde i en skuffe i sit skrivebord, fandtes dog imellem hans papirer enkelte strøtanker altid uden datum, men deres affattelsestid kunde som oftest nogenlunde kendes af skriften. Jeg anfører dem efter den antagne tidsfølge uden hensyn til indholdet.

»Det Slesvigske spørgsmål (omtrent fra 1843). Besvarelsen deraf er meget simpel: Slesvig er Dansk. Hvis det ved de forbigangne tiders fejl er blevet for- tysket ved i adskillige henseender at forbindes med Holsten, så ere der altså to ting at gøre: at opløse den forbindelse, hvori det står med Holsten, og at forene det med det øvrige Danmark. Naturligvis kan dette ikke ske på én gang men efterhånden. Det kan ske ved at give det dets egen særskilte bestyrelse, 2: inddrage det som en afdeling under Danske cancelli, og ved at pålægge alle embedsmænd, som her- efter ansættes, at forstå og bruge det Danske sprog; alle Danske embedsmænd må forstå Dansk.«

»Hele naturen, hele verden med alt, hvad der åbenbarer sig deri, er som musikken ikke andet end dissonanser, der opløses og derved blive til harmonier. Enhver sådan opløsning er en død; enhver sådan død er overgang til harmoni.«

»Man tænker sig altid gud som ro, som hvile, men åndens natur er jo netop, at den aldrig hviler.«

»Bevidstheden om ideens overherredømme mangler hos mange mennesker, og det ofte hos dem, som nyde alle verdens ydre goder. »Lettere går en kamel gennem et nåleøje, end en rig kommer i guds rige.« Sådanne leve i og for adspredelsen; de se og nyde kun mangfoldigheden; de veksle bestandig med for-

nemmelser uden at samle dem i enhed. Sådanne ere exemplarer uden individualitet, medens denne ofte kan findes hos den ringere, som har lidet af verdens ydre goder.«

»Det onde frembringes ved menneskets frie villie, idet denne afviger fra den guddommelige. Naturens strid mod menneskets planer og virksomhed er intet onde i sig men kun tilsyneladende.«

»Christendommen er universal, ubunden og uafhængig af enhver statsform. Det er en grundide i den. Når den desuagtet drages ind under statsformen, når staten siger ved en lov: »det skal være christendom,« så kan det, som staten byder, umulig være christendom, thi allerede det, at den byder det, — én stat så og en anden så — hæver jo aldeles grundideen om dens universalitet. Det er en statschristendom men endnu ikke christendommen selv.«

»Den historiske troværdighed. Ved at sammenligne fortællinger selv om verdenshistoriske begivenheder, der have hele øjeblikkets interesse og ere sikrede evigheden i historien, vil man stedse finde afvigelser, ja de mest bestemte modsigelser i fortællingen om samme enkelte fakta, skönt de berettes af lutter samtidige, af øjenvidner, ja ofte endog efter officielle dokumenter. Historiens sandhed ligger kun i det hele, det store, ikke i de enkelte handlinger. Hvor meget mindre kan man da fæste ubetinget lid til historiske beretninger fra en længst forsvunden tid, nedskrevne længe efter begivenhederne og opfattede efter beretternes personlige anskuelse, folkenes fordomme og i et sprog, der er så forskelligt fra vort i udtryksmåde. Hvo vil påtage sig at rense dem fra alle tilsætninger, fra alle skæve anskuelse, at føre dem tilbage til de

rene fakta, der ligesom gå under i indklædningen og tabe sig i formen. Og denne historiske tiltro fordrer man ikke blot dér, hvor flere beretninger ere os levnede, hvor en sammenlignende kritik er mulig, men også dér, hvor beretningen kun er én. Hvor langt anderledes vilde ikke begivenheden se ud, når der vare to, når der vare flere, som førte ordet. I sandhed meget ofte og næsten altid, hvor talen er om begivenhedens enkelte dele og deres sammenhæng, tro vi historien, ikke fordi vi have tilstrækkelig grund dertil, men fordi vi ikke vide det bedre.«

»Om en brav mand, selv sparsom i hele sit liv men lidet skikket til at holde orden i sit hus, vil man sige, når han er død: »salig N. N. var dog en retskaffen mand, men hans sønner ere ødelande, og hans folk ere skelmer.« Det nytter dog kun lidt at have meget, når man ikke tillige har forstand til at bruge det.«

»Hvorledes dog tanker møde hinanden. I lang tid har den ide beskæftiget mig, at det er en aldeles falsk forestilling, hvor almindelig den end er, at dyrenes instinkt bliver bestandig stående på samme trin. Såvel plante- som dyreverdenen udvikler sig stedse, og, at det ej forekommer os så, er kun, fordi vi ej kunne følge udviklingen i dens enkeltheder. I Marryats roman »kongens eje« findes den samme tanke. Han siger (36te kapitel): »Jeg tror, at dyrets instinkt ligeså vel kan uddannes som menneskets fornuft.« Han udvikler det derpå ved at vise, hvorledes myrerne på et skib udvikle større færdigheder end myrerne på landjorden.«

»Det er ganske rigtigt af Mynster, at han begynder sine »betragtninger« med: »hvor skal jeg hen

med mine tvivl.« Dermed har han allerede vundet sine læsere; de føle det nu allerede, at de skulle blive frie for deres tvivl, og det er alt, hvad de ville, når det kun kan ske på den nemmeste måde. Det er grunden til, at al religiøs tro, selv den urimeligste, hos alle folk har banet og baner sig så let indgang, dette: trangen til at have noget fast, at have noget at holde sig til, hvordant det end så er, og ikke at tumle om på tvivlens oprørte hav. De gribe efter det første det bedste, en stang eller en bjælke, ja selv efter en vandboble, når den kun ser ud som noget fast, og det, de således få fat på, klamre de sig fast til af frygt for at gå under. Dette er og vil altid blive tilfældet med den store hob, thi den føler, at den på én eller anden måde må have alt dette fra hånden, forat den nu med tryghed og ro kan overgive sig til sine verdslige foretagender, der for den ere livets egentlige mål. Anderledes forholder det sig med tænkeren, for hvem tænkningen selv er det egentlige mål, det element, hvori han lever. For ham er det oprørte hav kun et middel til at komme til en anden og bedre kyst; for ham er det ingen plage at svømme derover, fordi han stedse ser et fjernere mål for øje, og han véd, at han ej kan nå dette uden ved at anstrenge sine egne kræfter. Hoben kastes fra dette livs land ud i tvivlens stormende hav, og dens mål er kun at komme tilbage til dette land. Tænkeren forlader dette livs land, styrter sig med begerlighed i tvivlens hav og attrår kun over dette at komme til sandhedens, forklarelsens land.«

»Hukommelsen svækkes med tiden. Man kunde tro, at dette var en aftagen af sjælen, der således efterhånden svandt mere og mere ind og tilsidst ligesom

tabte sig i døden. Men dette er kun tilsyneladende. Når man finder, at hukommelsen svækkes, så vil det kun sige, at den ikke gerne modtager flere forestillinger. Af det ydre, der nu omgiver gubben, har han glemt næste dag, hvad der gjorde indtryk på ham den forrige. Sjælen har for denne gang fået nok. Men af den rigdom, han før har indsamlet, er intet forgået. Den næring, som sjælen under hele sit liv har taget til sig, skal den nu fordøje, og det skal udvikle sig til en ny næringssaft for den følgende tid. Gubben lever derfor nu, som det synes, ikke mere for verden men desto mere intuitivt. Det er et højere åndeligt liv, der tager sin begyndelse, en nærmelse til det højere, hvilket også i enkelte opvakte øjeblikke giver sig tilkende ved dybe blik i hans rige erfaringskat, stundom endog ved begejstrende udbrud af den højere skat, der allerede nu udvikler sig i ham. Deraf med rette agtelsen for oldingen, for hans råd, for hans visdom. Og det, der således kunde synes at svække troen på sjælens vedvarende liv, tjener netop til at vise dens vedvarende og overgang til et højere.«

»Den såkaldte orthodoxi, den til yderlighed drevne pietisme er åndeligt hovmod. Det er just heri, den finder sin stærkeste næring, og den er så meget farligere, som den skjuler sig under ydmyghedens maske.«

»Betragt i en stille aften himlen med dens utallige tindrende stjerner, og spørg dig selv, om du virkelig vil, om du tror, at den, som har skabt alt dette i hele dets herlighed, skal iføre sig menneskelig skikkelse. Han har også, og det er jo opløftende at vide det, han har også her på jorden åbenbaret sig fra en side, fra den menneskelige, og, når menneskeheden erkender og tror på og lader sig gennemtrænge

af denne åbenbarelse, så kommer den ham nærmere. Denne åbenbarelse, opfattet i sin historiske renhed, er den sande christendom.«

»Som alle ideer er gudsideen noget foranderligt; den voxer og renses ved kundskabens og kærlighedens væxt. Tanken hæver sig fra den legemlige forestilling til en bestandig mere og mere åndig. Derfor er det en christelig bøn at bede om at voxe i guds kundskab. Derfor må de blive udødelige, som her voxe i renere kundskab. Deres gudside, som her stiger, må vedblive at stige, indtil de se gud åsyn til åsyn (i figurlig betydning), og det er den evige salighed. Det er en christelig lære.«

»Der er ingen ende på det menneskelige hovmod. Alt skal være for menneskets skyld. De ville, at gud selv skal komme ned fra himlen og gøre underværker iblandt dem. Det er ægte hedenskab.«

»Afguder er skaberens tilbedelse i den enkelte skabning. Der er en stigning fra de døde til de levende genstande. Christendommen er den højeste af de menneskelige religioner, fordi den forguder mennesket.«

»Man kommer lettere gud nær igennem naturen end gennem dogmer.«

»Evangeliet. Det er det naragtige, at man vil have os til at tro, at dette er historiske fakta, der kunne belægges med årstal osv. Vi vide meget vel, at sligt aldrig er gået således for sig i den virkelige verden; hvor kunde det det? Just deri, at det er mythiske digtninger, ligger deres gribende sandhed. Deres sandhed ligger i hjertet, ikke udenfor; det er ingen ydre sandhed men en indre; den ydre bliver til og forgår; den indre lever evindeligt.«

»Forstandsmanden og fantasimanden. Den ene trasker ganske rolig sin vej, sikker og uforstyrret, som tusende have trasket før ham på den banede sti, og ser sig stolt om, om nogen er dygtig som han. Den anden er i evig uro, ser idelig spøgelses bagved sig og genier (tomme, flygtige håb, som verden aldrig opfylder) foran sig; begge drive ham frem.«

»Den er skrækkelig åndløs denne tid. Min samtale med Flor i den Danske forsamling om en over hele Norden udbredt forbindelse standsedes ved dr. Paulsens tale om at føre stude til England. Virkeligt et meget godt forslag og en meget underholdende tale — men studehandel! man måtte ikke glemme de praktiske tendenser; — hvor skulde jeg kunne gå videre med slige tilhørere.«

»Man siger om mange, at de ere gåede fra forstanden. Det er noget afvigende, såat det vækker almindelig opmærksomhed og sorg. Men der ere endnu flere, der ere gåede fra fornuften og fantasien. Det er så almindeligt, at ingen bryder sig derom.«

»Mit uhr. Jeg købte da et taffeluhr, simpelt nok og dog godt nok til at fryde sig ved. Men derpå tænkte jeg ikke, hvor mangan gang jeg skulde stå ved dette uhr og høre på dets stille regelmæssige gang, når mig tyktes, at min sjæls stille fred ikke behøvede at forstyrres. Jeg trak det op, og det gik sin jævne gang i den bestemte tid. Og jeg stillede mig derved og hørte på dets regelmæssige gang og gik atter til mit arbejde, min gerning, det, gud havde sat mig til, og tænkte: fuldend dit løb, vis andre tiden, og, når du er udløben, og hjulene stå stille, så vil han atter sætte dig i gang, hvor længe? Lige meget, når du kun går stadig og trofast, så længe han vil.«

»Ved at læse i Mynsters »meddelelser om mit levnet« om hans forhold til den historiske christendom og hans omvendelse, eller hvad man vil kalde det, kom jeg til at tænke på, at Agerbek sagde til min hustru, da han havde taget attestas: »nu har jeg fået at vide, hvad jeg skal tro; nu får jeg altså se til, hvorledes jeg kan komme til at tro det.« Det er også det, der er mig fuldkomment bekendt i den periode, da jeg havde besluttet at være præst, en periode, der varede over et år. Der er ikke det mindste uærlige deri. Når man er kommen ind derpå, går det af sig selv. Der er god sammenhæng også i denne historie, når man kun én gang for alle sætter den udenfor historien.«

»Hvilke mennesker man lever imellem! Hvilken ligegyldighed for det hele folks skæbne! Hvorledes kan sværmeriet for en literatur holde sig, når man dog tilsidst indser, at den er langt fra klassisk, hvorledes begejstringen for et land, for et folk, for et sprog, når de mere og mere svækkes, tage af, og umuligheden af ny storhed og hæder står klar for sjælen? når folk, regering osv. osv. give stedse nye prøver på, hvor det hele synker sammen eller gør sig til nar. Og man skulde ikke sørge. Og hvorledes kan man holde selskab med det ligegyldige, når sjælen er fuld af sorg? Det vilde dog være godt, når man blot kunde udtale sig; når sorgen udtrykker sig, er det meste af den hævet.«

»Man kan dog ikke forklare eller forsvare gerningerne i naturen. Kæmpeskibet »Great-Eastern« gör (1860) sin første fart over oceanet. På sin vej møder den sværme af navtiler, der med udspændte purpurfarvede sejle styre samme vej. Hele hobe kom

ind i skibets hjulkasse med de uhyre skovle og knuses. Hvorfor, hvortil denne ødelæggelse af liv uden hensigt og mål, som det synes? Og således hver time, hvert minut tusende lignende ødelæggelser. Naturen dræber ikke, som mennesket, for at dræbe, men er dens drab da alene tilfældets værk? Oplys mig, min gud!«

Ved Petersens begravelse d. 17. Maj 1862 afsang studenterne i Fruekirke efterfølgende smukke digt af C. Ploug til melodi af Hartmann:

Danmark, åbn dit moderskød!
 Lad ham sove ved dit hjerte!
 Han har trofast delt din nød;
 Han har båret tungt din smerte.
 Du var mandens kærlighed;
 Du var gubbens sidste tanke;
 Du var al hans gernings méd,
 Mens hans hjerte monne banke.

Danmarks saga, skriv ham ind
 Mellem dem, som bedst dig tjente!
 Thi med Christjærns frie sind
 Saxes snille han forente.
 Han har syslet dig til gavn;
 Han har virket dig til ære;
 Derfor skal du og hans navn
 Gennem fjerne tider bære.

Danske toner, til farvel
 Skal I ved hans bære klinge!
 Thi han var en sangersjæl,
 Savnende kun eders vinge.

N. M. Petersen.

Udi modersmålets hal,
Klædt med arvet højtidsklæde,
Smykt med skjolde uden tal,
Højned sig hans kongesæde.

Der gives intet billede af N. M. Petersen; han vilde hverken lade sig male eller fotografere. Hundreårsdagen efter hans fødsel er oprunden; var det da ikke passende og vel fortjent, at en marmortavle med hans navn indsattes i væggen af en af universitetets høresale?
